Mathias Énard

vorbește-le despre bătălii, regi și elefanți

BABEL

„Michelangelo a privit-o mult
timp pe tânăra femeie adormită
lângă el. O umbră poleită;
licărul lumânării îi luminează
pulpa, coapsa, mâna închisă
ca și cum ar vrea să țină
somnul sau altceva, de neatins;
pielea ei e întunecată,
Michelangelo își trece ușor
degetul peste brațul ei, urcă
până la încheietura umărului.
Nu știe nimic despre ea;
s-a lăsat fermecat de această
voce epuizată, apoi a privit-o
adormind în timp ce focul
de Sfântul Ioan murea
și astfel scotea la iveală
nenumăratele stele de pe cerul
nopții din grădină.
Trei cuvinte spaniole i se rotesc
în minte ca o melodie.

Reyes, batallas, elefantes.
Battaglie, re, elefanti.

Le va consemna în carnet,
așa cum un copil își păzește
feroce comoara
de pietricele prețioase."

Mathias Énard, născut în 1972, studiază civilizațiile arabe și persane și petrece mult timp pentru cercetare în Orientul Mijlociu. În prezent predă la Barcelona, traduce din limba arabă și scrie despre arta islamică.

În 2003 debutează cu romanul *La Perfection du tir*, care va fi recompensat cu mai multe premii pentru francofonie. Confirmă apoi în 2008 cu *Zone*, un roman scris într-o singură frază lungă de 500 de pagini, pentru care câștigă nu mai puțin de 6 premii literare. În 2010 publică *Vorbește-le despre bătălii, regi și elefanți*, un mare succes de critică, pentru care primește premiul Goncourt des lycéens.

Consacrarea definitivă vine în 2015, când câștigă prestigiosul premiu Goncourt pentru romanul *Boussole*.

MATHIAS
ÉNARD

vorbește-le despre bătălii, regi și elefanți

Michelangelo ajunge în Constantinopol pe 13 mai 1506, lăsând în urmă furia Papei Iulius al II-lea și un șantier neterminat pentru mormântul acestuia la Roma. Dar cum să fi refuzat invitația sultanului Baiazid al II-lea?

Așa începe cuceritorul roman al lui Mathias Énard, care devoalează fascinanta întâlnire a omului Renașterii cu lumea otomană, imaginând o istorie uitată. În ea se ascunde o poveste de dragoste cu pagini epistolare și de jurnal, punând în lumină și firele ce leagă Occidentul de Orient.

„Mathias Énard îl studiază pe Michelangelo, îi respectă tăcerile și ezitările, le urmărește pe căi sinuoase și îi devine un complice discret. Scriitura e ca un desen: senzuală ca efectele de clarobscur, tranșantă ca piatra ascuțită."
Télérama

PREMIUL GONCOURT DES LYCÉENS 2010

nemira.ro
ISBN 978-606-43-0035-5

BABEL

colecție coordonată de Dana Ionescu

BABEL

Mathias Énard, născut în 1972, studiază civilizațiile arabe și persane și petrece mult timp pentru cercetare în Orientul Mijlociu. În prezent predă la Barcelona, traduce din limba arabă și scrie despre arta islamică.

În 2003 debutează ca scriitor de ficțiune cu romanul *La Perfection du tir,* care va fi recompensat cu mai multe premii pentru francofonie. Confirmă apoi în 2008 cu *Zone*, un roman scris într-o singură frază lungă de 500 de pagini, pentru care câștigă nu mai puțin de șase premii literare.

În 2010 publică *Vorbește-le despre bătălii, regi și elefanți,* un mare succes de critică, pentru care primește premiul Goncourt des lycéens. Consacrarea definitivă vine în 2015, când câștigă prestigiosul premiu Goncourt pentru romanul *Boussole*.

Mathias
Énard

vorbește-le despre bătălii, regi și elefanți

Traducere din limba franceză
Cristian Fulaș

NEMIRA

Coperta: Cristian FLORESCU, Ana NICOLAU

Această lucrare, publicată în cadrul Programului de Sprijin pentru Publicare „Nicolae Iorga", a beneficiat de susținerea Ambasadei Franței

INSTITUT FRANÇAIS
ROUMANIE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ÉNARD, MATHIAS
Vorbește-le despre bătălii, regi și elefanți / Mathias Énard ;
trad. din lb. franceză: Cristian Fulaș. – București :
Nemira Publishing House, 2017
ISBN 978-606-43-0035-5

I. Fulaș, Cristian (trad.)

821.133.1

Redactor: Monica ANDRONESCU
Tehnoredactor: Magda BITAY
Lector: Irina CERCHIA

Tiparul executat de TIPOGRAFIA REAL S.A.

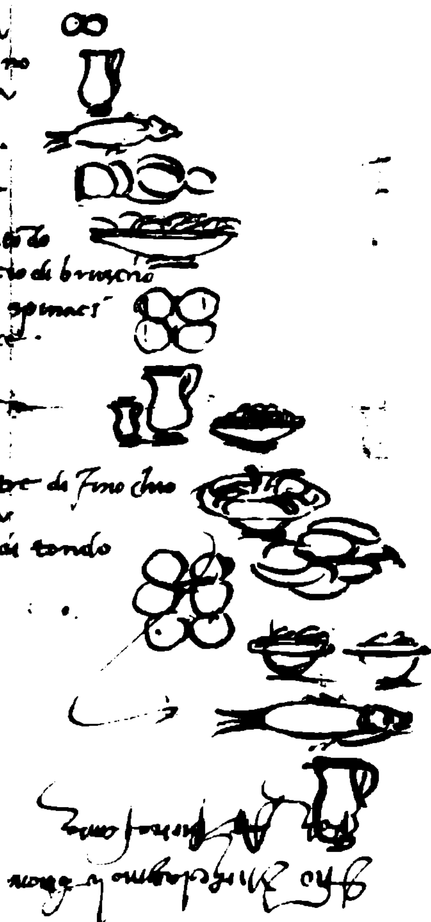
ISBN 978-606-43-0035-5

Pentru că sunt copii, vorbește-le despre bătălii și regi,
despre cai, despre diavoli, despre elefanți și îngeri, dar nu uita
să le vorbești despre dragoste și alte lucruri asemănătoare.

pani dua
u bochal di vino
una aringa
tortegli

una salata
quattro pani
u bochal di tondo
e un quartuccio di bruschó
u piattello di spinaci
quattro alice
tortelli

sei pani
dua minestre di finochio
una aringa
u bochal di tondo

Noaptea nu e unită cu ziua. E arsă de ea. În zori, urcă pe rug. Și odată cu ea urcă pe rug oamenii nopții, băutorii, poeții, amanții. Suntem un popor de exilați, de condamnați la moarte. Nu te cunosc. Îl cunosc pe prietenul tău turc; e unul de-ai noștri. Încet-încet va dispărea din lume, înghițit de umbră și de vedeniile lui; suntem frați. Nu știu ce durere sau ce plăcere l-a împins spre noi, spre praful stelelor, poate opiul, poate vinul, poate iubirea; poate vreo rană neștiută a sufletului, ascunsă bine între pliurile memoriei.

Cauți să ni te alături.

Frica și neliniștea te aruncă în brațele noastre, încerci să te ghemuiești, dar corpul tău dur rămâne prins în incertitudinile tale, îndepărtează dorința, refuză abandonul.

Nu te învinuiesc.

Tu trăiești într-o altă închisoare, o lume a forței și a curajului, una în care crezi că poți fi purtat spre triumf; crezi că obții bunăvoința celor puternici, cauți gloria și averea. Totuși, la căderea nopții, tremuri. Nu bei, căci te temi; știi că arsura alcoolului te aruncă în slăbiciune, în irezistibila nevoie de a regăsi mângâierile, o tandrețe

dispărută, lumea pierdută a copilăriei, mulțumirea, calmul în fața nehotărârii scânteietoare a întunericului.

Crezi că-mi dorești frumusețea, dulceața pielii, strălucirea surâsului, finețea articulațiilor, carminul buzelor, dar, în realitate, fără să știi, tu cauți ștergerea fricilor, vindecarea, uniunea, reîntoarcerea, uitarea. Această forță din tine te devorează în singurătate.

Și atunci suferi, pierdut într-un asfințit infinit, jumătate din tine în zi, jumătate în noapte.

Trei baloți de blănuri de jder și samur, o sută douăsprezece *panni* (baloți) de lână, nouă rulouri de satin de Bergamo, tot pe-atâtea de velur florentin aurit, cinci butoaie de silitră, două lăzi cu oglinzi și un mic cufăr cu bijuterii; iată ce debarcă în urma lui Michelangelo Buonarroti, în portul Constantinopol, joi, 13 mai 1506. Nici nu trăsese bine fregata la țărm, că sculptorul a și sărit pe chei. Se clatină un pic, după șase zile de navigație grea. Nu cunoaștem numele tălmaciului care-l așteaptă, să-i spunem Manuel; cunoaștem, în schimb, numele negustorului care-i ține tovărășie, Giovanni di Francesco Maringhi, florentin stabilit deja de cinci ani în Istanbul. Mărfurile sunt ale lui. E un om afabil, bucuros de întâlnirea cu sculptorul lui *David*, acest erou al Republicii Florentine.

Evident, Istanbul era un cu totul alt oraș în vremurile acelea; înainte de toate, i se spunea Constantinopol; Sfânta Sofia trona singură peste oraș, fără Moscheea Albastră, țărmul oriental al Bosforului era pustiu, Marele Bazar nu era încă această imensă pânză de păianjen de astăzi, în care turiștii din toată lumea se rătăcesc pentru a fi devorați. Imperiul nu mai era roman și, de

fapt, nu era încă Imperiu, orașul oscila între greci, romani, evrei și latini; sultanul se numea Baiazid[1] al II-lea, supranumit Cel Sfânt, Cel Pios, Cel Drept. Florentinii și venețienii îi spuneau Bajazeto, francezii, Bajazet. Era un bărbat înțelept și discret, care avea să domnească treizeci de ani; se desfăta cu vinul, poezia și muzica; nu-i displăceau nici femeile tinere, nici bărbații tineri; prețuia științele și artele, astronomia, arhitectura, plăcerile războiului, caii iuți și armele bine ascuțite. Nu știm ce îl va fi împins să-l invite pe Michelangelo Buonarroti din neamul Buonarroti din Florența la Istanbul, chiar dacă, în Italia, sculptorul se bucura deja de un mare renume. Era comparat adesea cu Leonardo da Vinci, mai în vârstă decât el cu douăzeci de ani.

---

[1] Sultanul Beyazid-î Velî (1447–1512) a domnit în anii 1481–1512 și a murit asasinat prin otrăvire (n. tr.).

În anula acela Michelangelo a părăsit Roma dintr-un impuls în ziua de sâmbătă, 17 aprilie, în ajunul așezării pietrei de temelie a noii bazilici Sfântul Petru. Mersese la Roma pentru a-l ruga pe Papă, a cincea oară, să binevoiască să-și onoreze promisiunea de a-l plăti. A fost dat afară.

Michelangelo tremură în mantia lui de lână, primăvara e timidă și ploioasă. Ajunge la frontiera Republicii Florența în al doilea ceas al nopții, ne spune Ascanio Condivi[1], biograful său. Înnoptează într-un han, la treizeci de leghe de oraș.

Spumegă împotriva Papei Iulius al II-lea, care l-a tratat atât de rău. Michelangelo e orgolios. Michelangelo are conștiința valorii sale ca artist.

Știindu-se în siguranță pe teritoriul florentin, îi trimite-n drumul lor pe zbirii pe care papa i-a pus pe urmele lui, cu poruncă să-l aducă la Roma, cu forța, dacă e nevoie. Ajunge la Florența a doua zi, înainte de cină. Servitoarea îi pune în față o supă chioară. Michelangelo îi ocărăște în

[1] Ascanio Condivi (1525–1574) – pictor și scriitor italian, născut în orașul Ripatransone, cunoscut pentru opera sa *Vita di Michelangelo* (1553) (n. tr.).

gând pe arhitectul Bramante[1] și pe pictorul Rafael[2], geloșii care, crede, l-au săpat în fața Papei. Pontiful Giuliano della Rovere[3] e un orgolios, ca și el. Mândru, trufaș și rău platnic. Artistul a trebuit să scoată din buzunar banii pentru blocurile de marmură pe care le-a ales de la Carrara pentru construcția mormântului papal, monument imens care ar trebui să troneze în mijlocul noii bazilici. Michelangelo oftează. Arvuna pentru lucrare a cheltuit-o pe transport, deplasări și plata ucenicilor care au nivelat blocurile.

Trudit de călătorie și griji, un pic încălzit de supă, sculptorul se întinde în patul său mic de om al Renașterii și adoarme așezat, cu spatele rezemat de o pernă, căci se teme de imaginea morții pe care o oferă corpul întins.

---

[1] Donato Bramante (1444–1514), născut Donato di Pascuccio d'Antonio, cunoscut și sub numele de Bramante Lazzari, architect italian care a introdus stilul renascentist în Roma (n. tr.).

[2] Rafael Sanzio da Urbino (1483–1520) – pictor și arhitect italian din perioada Renașterii (n. tr.).

[3] Giuliano della Rovere (1443–1513), cunoscut sub numele de papa Iulius al II-lea, a fost papă între 1503 și 1513 (n. tr.).

A doua zi așteaptă un mesaj de la papă. Tremură de furie când se gândește că pontiful nici măcar nu a binevoit să-l primească în seara plecării sale. Arhitectul Bramante e un imbecil, iar Rafael, pictorul, un fandosit. Pitici de curte care flatează mândria nemăsurată a celui împurpurat. Apoi sosește duminica și Michelangelo mănâncă de dulce pentru prima dată după două luni, un miel delicios, gătit de vecinul lui măcelar.

Desenează toată ziua, în scurt timp termină trei sepia și două miezuri de plumb.

Zilele trec, Michelangelo începe să se întrebe dacă n-a făcut o greşeală. Nu ştie dacă să-i scrie Sanctităţii Sale. Să-i intre iar în graţii şi să se întoarcă la Roma. Niciodată. La Florenţa, statuia lui David a făcut din el eroul oraşului. Ar putea lua comenzile care nu ar întârzia să vină dacă s-ar afla de întoarcerea lui, dar asta ar declanşa mânia lui Iulius, care l-a tocmit. Ideea de a trebui să se umilească încă o dată în faţa pontifului îi provoacă o izbucnire de furie.

Sparge două vaze şi o farfurioară de majolică. Apoi, potolit, se reapucă să deseneze, mai ales studii de anatomie.

Trei zile mai târziu, după liturghie, îl vizitează doi călugări franciscani care sosesc uzi leoarcă, fiindcă toarnă cu găleata. Arno s-a umflat mult în ultimele zile, e posibil să-i inunde. Servitoarea îi ajută să se usuce; Michelangelo îi studiază pe cei doi bărbaţi cu tivurile mantiilor pline de noroi, cu pulpele goale, cu pulpele subţiri.

– Maestre, venim să vă transmitem un mesaj de cea mai mare însemnătate.

– Cum m-aţi găsit?

Michelangelo se gândește amuzat că Iulius al II-lea nu ar fi putut avea trimiși mai slabi.

– Ne-a îndrumat fratele vostru, maestre.

– Iată o scrisoare pentru domnia voastră, *maestro.* E vorba de o cerere deosebită, din partea unui personaj foarte sus-pus.

Scrisoarea nu e sigilată, dar e scrisă cu litere necunoscute. Michelangelo nu-și poate înfrâna dezamăgirea când vede că nu e trimisă de papă. Pune misiva pe masă.

– Despre ce e vorba?

– E o invitație a sultanului de la Constantinopol, maestre.

Ne imaginăm surpriza artistului, ochii lui mici care se holbează. Sultanul de la Constantinopol. Marele Turc. Răsucește scrisoarea între degete. Hârtia cerată e unul dintre cele mai plăcute materiale din lume.

Așezat în bătaia vânturilor, într-un vapor pe Adriatică, Michelangelo simte regret. Stomacul i se răsucește, urechile îi bubuie, îi e frică. În furtuna aceasta e răzbunarea divină. În largul Ragusei, apoi în fața Morenei, îi revine în minte fraza Sfântului Pavel: „Ca să înveți să te rogi, trebuie să mergi pe mare", frază pe care o înțelege. Imensitatea mării îl sperie. Mateloții vorbesc într-un înspăimântător grai nazal pe care nu îl înțelege decât pe jumătate.

După șase zile de ezitări, a părăsit Florența pe 1 mai și s-a îmbarcat la Ancona. Franciscanii reveniseră de trei ori și tot de trei ori el îi respinsese, spunându-le să mai aștepte. A citit și a recitit epistola sultanului, sperând ca între timp un semn din partea Papei să pună capăt incertitudinilor. Iulius al II-lea trebuie să fi fost prea ocupat cu bazilica și pregătirile pentru un nou război. La urma urmelor, a-l servi pe sultanul de la Constantinopol – iată o frumoasă răzbunare pe pontiful belicos, care-l aruncase afară ca pe un calic. Iar suma oferită de Marele Turc e fabuloasă. Echivalentul a cincizeci de mii de ducați, adică de cinci ori mai mult decât îl plătise Papa pentru doi ani de muncă. O lună. E tot ce-i cere Baiazid. O lună

pentru a proiecta, a desena şi a demara şantierul unui pod între Constantinopol şi Pera, cartierul septentrional. Un pod pentru a traversa ceea ce se numeşte Cornul de Aur, după bizantini *Khrusokeras*. Un pod în mijlocul portului din Istanbul. O lucrare cu o lungime de aproape trei sute de metri. Michelangelo a încercat, timid, să-i convingă pe franciscani că nu era calificat pentru o asemenea lucrare. Dacă v-a ales, sultanul a făcut-o pentru că sunteţi, maestre, i s-a răspuns. Şi dacă desenul vostru nu-i convine Marelui Turc, îl va refuza, aşa cum l-a refuzat şi pe al lui Leonardo da Vinci. Leonardo? Să meargă după Leonardo da Vinci? După nătângul care dispreţuieşte sculptura? Călugărul, fără să-şi dea seama, a găsit imediat cuvintele pentru a-l convinge pe Michelangelo: *Dacă acceptaţi, îi veţi depăşi gloria, căci veţi reuşi acolo unde el a dat greş şi veţi da lumii un monument fără egal, ca David al vostru.*

Pentru moment, lipit cu spatele de bastingajul umed, sculptorul fără pereche, viitorul pictor de geniu şi uriaşul arhitect nu e decât un corp destrămat de teamă şi greaţă.

Toate aceste blănuri, deci, toate aceste *panni* de lână, aceste rulouri de satin de Bergamo și de velur florentin, aceste cufere și butoaie au debarcat după Michelangelo pe 13 mai 1506.

O oră mai târziu, trecând de colțul palatului, artistul a văzut bazilica Sfânta Sofia, gigant cu umeri lați, Atlas ce-și poartă cupola până-n vârfurile lumii cunoscute; în timpul manevrelor de acostare a observat activitatea din port; a văzut descărcate uleiul din Mitilene, săpunurile din Tripoli, orezul din Egipt, smochinele uscate de la Smirna, sarea și plumbul, argintul, cărămizile și lemnul de construcție; a parcurs din ochi pantele orașului, a întrevăzut vechiul serai, minaretele unei mari moschei care trec de vârful colinei; a privit mai cu seamă celălalt mal, meterezele fortăreței Galata, de cealaltă parte a Cornului de Aur, acest estuar care seamănă atât de puțin cu gura de vărsare a Tibrului. Deci acolo, un pic mai departe, în amonte, i se cere să construiască un pod. Distanța de străbătut e uriașă. De câte arce va fi nevoie? Care poate fi adâncimea acestei întinderi de mare?

Michelangelo se instalează cu bagajul într-o odaie mică, la primul etaj al prăvăliilor negustorului florentin

Maringhi. S-a crezut că a preferat să stea în pensiune la compatrioții săi. Tălmaciul său grec locuiește într-o cămăruță din dependințele de lângă. Camera în care Michelangelo Buonarroti își desface bagajele dă într-un pasaj cu frumoase arcade de piatră; un șir dublu de ferestre, foarte înalte, aproape lipite de tavan, distribuie o lumină care nu pare să vină din nicio parte, filtrată de jaluzelele din lemn. Un pat și o masă din lemn de castan, un cufăr lucrat în nuc, două lămpi pe ulei și un candelabru greu, din fier, în tavan, asta e tot.

O ușă micuță ascunde o sală de baie placată cu faianță multicoloră, cu care Michelangelo nu are ce face, căci el nu se spală niciodată.

Michelangelo are un carnet, un simplu caiet pe care l-a făcut el însuşi: foi pliate în două, prinse cu un şnur şi învelite în coperte dintr-o hartă groasă. Nu e un carnet de crochiuri, nu desenează în el; nici nu notează acolo versurile care-i vin în minte câteodată sau schiţele scrisorilor şi cu atât mai puţin impresiile despre zile sau vremea de afară.

În acest caiet uşor pătat notează comori. Enumerări interminabile de obiecte diverse, socoteli, cheltuieli, materiale; echipamente, meniuri, cuvinte, foarte simplu.

Carnetul lui e cufărul lui.

Numele lucrurilor dau viaţă lucrurilor.

11 mai, latină, furtună, cordaj inferior, cordaj superior, desfăşurarea unei pânze.

12 mai, bici, cabestan, etravă, varangă, ieşire, carlingă.

13 mai, câlţi, iască, amnar, fitil, ceară, petrol.

14 mai, zece foi mici de hârtie groasă şi cinci mari, trei pene, o călimară, o sticlă de cerneală neagră, o fiolă de roşu, miezuri de plumb, condei, trei sepia.

Doi ducaţi lui Maringhi, tâlhar, hoţ, călău.

Din fericire, raţiile de pâine şi cărbune sunt gratuite.

Primele trei zile, Michelangelo așteaptă.

Iese puțin, mai ales dimineața, fără a se încumeta să se îndepărteze de străduțele din jurul prăvăliilor florentinului care-l găzduiește. Tălmaciul Manuel îi ține tovărășie, îi propune să descopere orașul, să viziteze bazilica Sfânta Sofia sau magnifica moschee pe care sultanul Baiazid o construiește pe o colină. Michelangelo refuză. Preferă preumblarea sa obișnuită: face turul caravanseraiului, ajunge în port, merge pe lângă metereze până la poarta Farina, cum îi spun francii, privește îndelung malul celălalt al Cornului de Aur și apoi se întoarce în odăile sale. Ghidul său îl urmează tăcut. Nu vorbesc aproape niciodată. De fapt, Michelangelo nu vorbește cu nimeni. Cea mai mare parte a timpului artistul și-o petrece în camera sa.

Desenează.

Michelangelo nu desenează poduri.

Desenează cai, oameni și călcâie.

Desenează cai, oameni şi călcâie timp de trei zile, până ce Marele Vizir cere în sfârşit să-l vadă. Delegaţia otomană e compusă dintr-un tânăr paj, un genovez pe nume Falachi şi o escortă de ieniceri cu turbane carmin. Sculptorul e instalat într-o caleaşcă gri, poleită cu aur, trasă de un atelaj elegant; doi spahii călăresc în faţa cortegiului ca să deschid drumul; iataganele lor se lovesc de crupele cailor.

În caleaşcă, pajul Falachi face conversaţie; spune despre onoarea de a se afla lângă sculptor, despre cât de bucuros e să îl întâlnească şi îi descrie nerăbdarea curţii de a-l cunoaşte, în sfârşit, pe marele artist care va săvârşi o faptă atât de nobilă. Michelangelo se miră de acest genovez atât de apropiat de Marele Turc; Falachi zâmbeşte şi îi spune că e sclavul sultanului, prins din copilărie de corsari, şi că poziţia lui e de invidiat. E puternic, respectat şi, dacă asta contează, bogat. Manuel, grecul, îl aprobă ca pe un şef; Michelangelo ridică draperia care acoperă fereastra caleştii şi priveşte străzile Constantinopolului, care defilează în ritmul convoiului adesea încetinit de portari şi de pâlcuri de negustori. Depozitele pline de mărfuri, casele din

lemn, bisericile mahomedanilor, ale căror curţi luminoase deschid ochi de lumină asupra oraşului.

Vizita va fi scurtă şi foarte puţin protocolară, subliniază Falachi. Vizirul vrea mai întâi de toate să i-i prezinte pe cei care-l vor ajuta şi să regleze anumite detalii, e adevărat, administrative, dar importante. Va fi instalat imediat într-un atelier, unde va găsi tot ce îi va fi necesar pentru arta sa, desenatori, machetatori şi ingineri.

Ajunşi la palat, omniprezenţa soldaţilor îi aminteşte lui Michelangelo de vizitele sale la Iulius al II-lea. Imensa curte în care coboară din caleaşcă e în acelaşi timp însorită şi umbrită. O mulţime de ieniceri şi funcţionari controlează sosirile. Clădirile sunt joase, noi, strălucitoare; artistul desluşeşte grajduri, locuinţe, cazărmi; pasajele, culoarele pe care e condus nu au nimic de-a face cu coridoarele sumbre şi înghesuite ale palatului pontifical din Roma, unde nici Rafael, nici Michelangelo însuşi nu şi-au aşezat încă pensulele.

Marele Vizir se numeşte Ali Paşa[1] şi-i primeşte într-o frumoasă sală de ceremonie, împodobită cu lemn, faianţă şi caligrafii. Nu a fost nevoie să i se explice lui Michelangelo că trebuia să îngenuncheze în faţa acestui bărbat impozant, cu turban, unul dintre cei mai puternici oameni din lumea cunoscută, înconjurat de o armată de scribi, secretari, soldaţi. Foarte repede, pajul Falachi îi face semn artistului să se ridice şi să se apropie. Vizirul are o voce fermă. Vorbeşte o italiană stranie,

[1] Hadim Ali Paşa (d. 1511), cunoscut şi sub numele de Atik Ali Paşa, a fost Mare Vizir al Imperiului Otoman în 1501–1503 şi 1509–1511 (n.tr.).

împănată cu genoveză, venețiană și un pic de castiliană. *Maestro*, îți mulțumim că ai acceptat sarcina care-ți revine. *Maestro* Buonarroti, Sultanul, marele tău domn Baiazid, se bucură să te știe printre noi.

Michelangelo își coboară privirea în semn de respect și recunoștință.

Nu se poate opri să nu-și imagineze reacția lui Iulius al II-lea atunci când Sanctitatea Sa foarte creștinul papă va afla despre această întrevedere și despre prezența sculptorului său preferat pe lângă Marele Turc.

Acest gând îi insuflă un amestec destul de plăcut de plăcere și groază.

Vizirul Ali Paşa pune să i se dea lui Michelangelo un contract în latină şi o simbrie de o sută de aspri de argint pentru cumpărături. Secretarul care-i întinde banii are mâinile netede, degetele fine; se numeşte Mesihi[1] din Pristina, e un literat, un artist, un mare poet, protejat al vizirului. Chip de înger, privire sumbră, surâs sincer; vorbeşte puţină francă, puţină greacă; ştie araba şi persana. Sosesc apoi o serie de demnitari: *şereminul*, responsabil de oraşul Constantinopol; *mohendesbaşi*, inginerul-şef, care încă nu se numeşte arhitect-şef; *defterdarul*, intendent; un număr de servitori. Falachi şi Manuel traduc cât de repede pot cuvintele de bun-venit şi multele felicitări; sculptorul e luat de braţ, e introdus în camera vecină, a fost pregătită o gustare; pajii pe jumătate ascunşi după ibricele lungi şi împodobite deja varsă apă parfumată în lighene. Michelangelo, frugalul, gustă din vârful buzelor vita cu curmale, vinetele murate, pasărea cu melasă de roşcove; dezorientat, nu

---

[1] Priştinali Mesihi (1470–1512) – poet otoman de origine albaneză, unul dintre cei mai mari poeţi din era otomană şi printre primii poeţi albanezi din toate timpurile (n. tr.).

reușește să recunoască nici gustul scorțișoarei, nici pe acela al camforului sau masticului. Artistul se gândește că toți acești oameni îl ignoră, în ciuda primirii fastuoase; nu e pentru ei decât o imagine, o reflexie imaterială și se simte ușor umilit.

Divinul Michelangelo nu are decât un dor, acela de a vedea atelierul promis și de a se apuca de treabă.

Braţul tău e dur. Corpul tău e dur. Sufletul tău e dur. Bineînţeles că nu dormi. Ştiu că mă aşteptai. Mi-am dat seama de-ndată de privirile tale. Ştiai că voi veni. Mereu, totul sfârşeşte întâmplându-se. Ai dorit prezenţa mea, sunt aici. Mulţi şi-ar fi dorit să mă aibă lângă ei, lungită în întuneric; tu îmi întorci spatele. Îţi simt muşchii încordaţi, muşchii tăi de sălbatic sau de războinic. Cu siguranţă trebuie să mânuieşti spada pentru a avea muşchi atât de puternici. Spada sau coasa. Totuşi, nu mi te imaginez nici ţăran, nici soldat, căci, altfel, nu ai fi aici. Eşti prea brută pentru a fi poet, ca tovarăşul tău turc. Eşti, deci, marinar, căpitan de corabie, negustor? Nu ştiu. Nu m-ai privi ca pe ceva ce se poate cumpăra sau cuceri cu armele.

Mi-a plăcut felul tău de a mă privi atunci când cântam. Ochii tăi ficşi, delicateţea dorinţei lor. Şi acum? Te temi, străinule? Eu ar trebui să mă tem. Nu sunt decât o voce în întuneric, mă voi mistui în zori. Voi aluneca afară din această încăpere atunci când un fir alb va putea fi deosebit de unul negru şi musulmanii vor fi chemaţi la rugăciune.

Voi fi plătită, nu ai nimic să-ţi reproşezi. Lasă-te în voia plăcerii! Tremuri. Nu mă doreşti? Atunci, ascultă! A fost odată, într-o ţară-ndepărtată... Nu, nu o să-ţi spun

o poveste. Timpul poveștilor a trecut. Epoca basmelor s-a încheiat. Regii sunt azi niște sălbatici care-și omoară caii sub ei; a trecut mult timp de când nu le mai oferă elefanți prințeselor. Lumea mea e moartă, străinule, a trebuit să fug din ea, să-mi părăsesc până și amintirile. Eram copilă. Îmi amintesc doar ziua căderii, pe mama înnebunită, pe tata, încrezător în viitor, care încerca să o liniștească, mi-l amintesc pe prințul nostru trădător, care a fugit după ce a deschis porțile orașului în fața creștinilor. Era în ianuarie, un omăt fin strălucea pe munți. Era frumos. Isabella și Fernando, cruzii voștri suverani catolici, au dormit în Alhambra; Fernando și-a lepădat armura ca să-și încălece femela de spiță regală în cea mai frumoasă cameră din palat, după ce va fi organizat o messă victorioasă, în timpul căreia toți cavalerii săi, intrați în citadelă fără luptă, se rugau fierbinte. Trei luni mai târziu, după ce i-am văzut pe nobilii spanioli instalați în Medina, deja ne vânau. Exilul, convertirea sau moartea. Noi îi respectam pe creștini. Existau pacturi, acorduri. Toate, dispărute într-o singură noapte.

Sigur, nu mă voi întoarce niciodată-n locurile unde am crescut. Aș putea să vă urăsc pentru asta, pe tine și crucea ta. Aș avea dreptul. Tatăl meu a murit din pricina suferințelor călătoriei. Mama mea e îngropată la șaizeci de stadii[1] de aici. Sultanul Baiazid ne-a adăpostit în această capitală cucerită de la romani. E dreptatea: ochi pentru ochi, oraș pentru oraș. Nu mai tremuri. Eu te mângâi dulce, și tu rămâi de gheață, rece ca un râu.

[1] În original, *parasange* – unitate de măsură persană, egală cu treizeci de stadii sau cu o milă englezească (n. tr.).

Nu-ţi place povestea mea? Mă-ndoiesc că m-asculţi cu adevărat. Trebuie că înţelegi cuvinte, fărâme, frânturi de fraze. Te miră că vorbesc castiliana. Te-ar fi mirat şi mai multe, dacă ai fi văzut Granada.

Nu simt nicio amărăciune. Azi, Andaluzia e scăldată într-un palid soare de iarnă. Totul trece.

Se vorbeşte despre Lumea Nouă; se povesteşte că peste mări se află ţări nespus de bogate, cucerite de franci. Stelele se îndepărtează de noi; ne aruncă-n penumbră. Lumina pleacă de cealaltă parte a pământului, cine ştie când se va întoarce. Nu te cunosc, străinule. Tu nu ştii nimic despre mine, nu avem în comun decât noaptea. Împărţim această clipă în ciuda voinţei noastre. În ciuda loviturilor pe care ni le-am dat, în ciuda lucrurilor distruse, sunt alături de tine în întuneric. Nu vreau să te-ntreţin cu poveştile mele până-n zori. Nu-ţi voi vorbi nici despre genii bune, nici despre strigoi înfricoşaţi, nici despre călătorii pe insule periculoase. Dă-ţi pace! Uită-ţi frica, profită de ceea ce sunt, ca şi tine, o bucată de carne care nu aparţine nimănui, în afară de Dumnezeu. Ia un pic din frumuseţea mea, din parfumul pielii mele. Ţi le dau ţie. Nu vor fi nicio trădare, niciun jurământ; nicio victorie, nicio înfrângere.

Doar două mâini încleştate, ca buzele care se apasă fără a se uni vreodată.

Tălmaciul Manuel îl vizitează în fiecare dimineață pe Michelangelo ca să-l întrebe dacă nu are nevoie de ceva, dacă trebuie să-l însoțească undeva; cel mai adesea îl găsește ocupat cu desenele sau cu alcătuirea vreuneia dintre nenumăratele lui liste din carnet. Câteodată are șansa de a-l putea privi pe florentin în timp ce face, în cerneală sau în plumb, un studiu de anatomie, detaliul unui ornament arhitectural.

Manuel e fascinat.

Amuzat de interesul lui, Michelangelo rânjește. Îi cere să pună mâna pe masă și în două minute schițează încheietura, toată complexitatea degetelor îndoite și pulpa falangelor.

- E un miracol, *maestro*, șoptește Manuel.

Michelangelo scoate un mare hohot de râs.

- Un miracol? Nu, prietene. E geniu pur, nu am nevoie de Dumnezeu pentru asta.

Manuel rămâne fără glas.

- Îmi râd de tine, Manuel. E muncă, înainte de toate. Talentul nu înseamnă nimic fără muncă. Încearcă, dacă vrei!

Manuel clatină din cap, speriat.

– Dar eu nu știu, *maestro*, nu știu nimic despre desen.

– Îți voi spune cum să înveți. Nu există altă cale. Așază brațul stâng pe masă, în fața ta, cu palma pe jumătate deschisă, cu degetul mare destins, iar cu dreapta desenează ce vezi, o dată, de două ori, de trei ori, de o mie de ori. Nu ai nevoie nici de model, nici de maestru. Totul stă într-o mână. Oase, mișcări, materie, proporții și chiar ornamente. Ai încredere în ochiul tău. Ia-o de la capăt până îți iese. Apoi faci același lucru cu piciorul, așezându-l pe un taburet; apoi cu fața ta, cu ajutorul unei oglinzi. Abia după aceea vei putea trece la un model, pentru postúri.

– Credeți că e posibil să reușesc, *maestro?* Aici nimeni nu desenează așa. Icoanele...

Michelangelo îl întrerupe dur.

– Icoanele sunt imagini de copii, Manuel. Pictate de copii pentru copii. Te încredințez, urmează-mi sfaturile și vei vedea că o să reușești să desenezi. După aceea poți să te amuzi cât vrei tu copiind icoane.

– Voi încerca, *maestro.* Doriți să facem o plimbare sau să vizităm un monument?

– Nu, Manuel, nu acum. Mi-e bine aici, lumina e perfectă, nu am umbre pe coală, lucrez, nu am nevoie de nimic altceva, îți mulțumesc.

– Bine. Mâine vom merge să vedem atelierul vostru. Pe curând, așadar.

Și tălmaciul grec se retrage, întrebându-se dacă va îndrăzni să pună mâna pe masă și să înceapă și el să deseneze.

Atelierul se află în dependințele fostului palat al sultanilor, la doi pași de locul în care va fi început șantierul unei moschei fabuloase. Poetul Mesihi, pajul Falachi și tălmaciul Manuel l-au însoțit pe Michelangelo în prima vizită, puțin neliniștiți cu privire la reacția artistului.

E o sală înaltă, boltită, plină de desenatori și ingineri înșirați în fața unor mese mari, acoperite cu desene și planuri.

Sunt machete pe suporți, mai multe machete diferite ale unei opere stranii, un pod unic – două parabole creând un palier în asimptotă, susținute de un singur arc –, puțin asemănător cu o pisică ce-și arcuiește spatele.

– Iată-vă regatul și supușii, *maestro*! spune Falachi.

Mesihi adaugă o formulă de bun venit pe care Michelangelo nu o înțelege. Privirea lui fixează machetele.

– Sunt modele făcute pornind de la desenele propuse de Leonardo da Vinci, *maestro*. Inginerii l-au judecat drept inventiv, dar imposibil de construit și, cum să vă spun, sultanul l-a găsit mai degrabă... mai degrabă urât, în ciuda strălucirii sale.

Dacă marele Da Vinci n-a înțeles nimic din sculptură, ei bine, iată că nu înțelege nimic nici din arhitectură.

Michelangelo, geniul, se apropie de proiectul atât de faimosului său contemporan; îl privește un minut, apoi, cu o lovitură năprasnică, îl trântește la baza soclului; edificiul din lemn lipit cu clei se răstoarnă fără să se desfacă.

Atunci, sculptorul pune galoșul drept pe modelul la scară și îl zdrobește cu violență.

Podul peste Cornul de Aur trebuie să unească două fortărețe, e un pod regal, un pod care, dinspre două maluri pe care totul le deosebește, va crea un oraș imens. Desenul lui Leonardo da Vinci e ingenios. Desenul lui Leonardo da Vinci e atât de inovator, încât sperie. Desenul lui Leonardo da Vinci nu prezintă niciun interes, pentru că nu se gândește nici la sultan, nici la oraș, nici la fortăreață. Michelangelo știe din instinct că el va merge și mai departe, că va reuși, pentru că el a văzut Constantinopolul, a înțeles că opera care i se cere nu e o pasarelă vertiginoasă, ci liantul unui oraș, al orașului împăraților și sultanilor. Un pod militar, un pod comercial, un pod religios.

Un pod politic.

O fâșie de urbanitate.

Inginerii, machetiștii, Mesihi, Falachi și Manuel îl privesc pe Michelangelo ca pe un proiectil cu fitilul aprins. Așteaptă ca artistul să se calmeze.

Ceea ce și face. Privirea îi clocotește, zâmbește, ai zice că tocmai se va trezi dintr-un vis prea agitat.

Îndepărtează cu piciorul resturile machetei, apoi spune calm:

– Atelierul e minunat. La muncă! Manuel, du-mă să văd bazilica Sfânta Sofia, te rog!

Pe 18 mai 1506 Michelangelo Buonarroti, în picioare pe scurta esplanadă, privește biserica aceea care în urmă cu cincizeci de ani era încă centrul creștinătății. Se gândește la Constantin, la Iustinian, la purpura împăraților și la cruciații mai mult sau mai puțin barbari care vor fi intrat în ea călare pentru a ieși împovărați de relicve; se va gândi, douăzeci de ani mai târziu, în momentul când va trebui să deseneze un dom pentru bazilica Sfântul Petru din Roma, la cupola acestei Sfinte Sofii, al cărei profil îl studiază din piața în care locuitorii Stambulului se înghesuie pentru rugăciunea de după-amiază, mânați de ceasul uman numit muezin.

Alături de el, Mesihi, copilul Pristinei, își amintește poate, și el, emoția primei sosiri la Constantinopol, la Istanbul, pe vremea aceea de puțin timp reședință a sultanului și capitală a imperiului; tot el e cel care-l ia pe sculptor de braț și îi spune, arătând spre credincioșii care intră în imensul nartex al clădirii:

– Să îi urmăm, *maestro.*

Iar Michelangelo, ajutat de mâna poetului și de fascinația pe care o exercită asupra lui sublima construcție, își depășește frica și dezgustul pentru tot ce ține de musulmani și intră.

Sculptorul nu a văzut niciodată ceva asemănător.

Optsprezece coloane din cea mai frumoasă marmură, dale de serpentin şi placaje de porfir, patru arce în plin cintru, care susţin un dom ameţitor. Mesihi îl conduce la etaj, în galeria care domină sala de rugăciune. Michelangelo nu are ochi decât pentru cupolă şi, mai ales, pentru ferestrele prin care intră, splendid, un soare decupat în careuri, o lumină fericită care desenează icoane fără imagini pe faţade.

O asemenea senzaţie de uşurinţă în ciuda greutăţii, un asemenea contrast între austeritatea exterioară şi elevaţia, aproape levitaţia, spaţiului interior, echilibrul proporţiilor în simplitatea magică a planului pătrat în care se înscrie perfect cercul domului, sculptorului aproape că-i dau lacrimile. De-ar fi cu el Giuliano da Sangallo, mentorul său! Bătrânul arhitect florentin sigur s-ar apuca imediat să deseneze, să schiţeze detaliile, să traseze înălţimile.

Sub el, în cor, credincioşii se prosternează pe numeroasele covoare. Îngenunchează, pun fruntea pe pământ, îşi privesc mâinile întinse în faţă ca şi cum ar ţine o carte, înainte de a le duce la urechi ca şi cum ar vrea

să audă mai bine un strigăt tăcut, apoi iar îngenunchează. Murmură, psalmodiază, iar murmurul tuturor acestor cuvinte nedeslușite bâzâie și se unește cu lumina pură, fără imagini pioase, fără sculpturi care să îndepărteze privirea dinspre Dumnezeu; doar câteva arabescuri, șerpi de cerneală neagră ce par să plutească în aer.

Stranii ființe, acești mahomedani.

Stranii ființe, acești mahomedani și catedrala lor atât de austeră, fără măcar o imagine a Profetului lor. Prin intermediul lui Manuel, Mesihi îi explică lui Michelangelo că măștile de ipsos alb ascund mozaicurile și frescele creștine care cândva acopereau pereții. Caligrafiile sunt imaginile noastre, maestre, acelea ale credinței noastre. Manuel descifrează pentru artist scrierile barbare: *Nu există decât Dumnezeu, Mohammad este profetul lui Dumnezeu.*

– Mohammad e aici cel pe care voi îl numiți Mahomed, maestre.

Cel pe care Dante îl trimite în al cincilea cerc al Infernului, se gândește Michelangelo înainte de a relua studiul clădirii.

Constantinopol, 19 mai 1506

Către Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, în Florența

Buonarroto, am primit azi, 19 mai, o scrisoare de la tine în care mi-l recomanzi pe Piero Aldobrandini și mă îndemni să fac ce-mi cere. Să știi că el îmi scrie tocmai aici pentru a-mi cere să-i făuresc o lamă de pumnal și să fac tot posibilul să fie minunată. Nu îmi dau seama cum îl voi putea servi repede și bine: mai întâi pentru că nu e deloc profesia mea, apoi pentru că nu am timp pentru asta. Totuși, mă voi strădui să fie satisfăcut, într-un fel sau altul.

Cât despre afacerile tale și mai ales cele ale lui Giovan Simone, am înțeles totul. Mi-ar plăcea să se așeze în prăvălia ta, căci vreau să îl ajut la fel ca pe voi toți; iar dacă Dumnezeu mă apără, cum a făcut mereu până azi, sper să termin destul de repede ce am de făcut aici, apoi mă voi întoarce și voi face ce v-am făgăduit. Cât despre banii pe care îmi spui că Giovan Simone vrea să-i pună într-un negoț, îmi pare că ar trebui să-l sfătuiești să aștepte întoarcerea mea și vom face totul o dată. Știu că mă înțelegi și asta îmi e de ajuns. Spune-i din partea mea că, dacă totuși

ar vrea suma de care îmi vorbești, ar trebui s-o ia din contul Santei Maria Maggiore. De aici nu am încă nimic să vă trimit pentru că nu am primit decât puțini bani pentru munca mea, care e încă lucru îndoielnic și care mi-ar putea aduce ruina. Pentru aceasta vă cer să aveți răbdare un timp, până la întoarcerea mea.

Cât despre dorința lui Giovan Simone de a mi se alătura, nu-l sfătuiesc acum, căci locuiesc aici într-o odaie urâtă și nu aș avea putința de a-l primi așa cum ar trebui. Dacă insistă, spune-i că nu poate veni până aici într-o zi călare!

Nimic alt.

Rugați-vă Domnului pentru mine și pentru ca totul să meargă bine.

Al tău, Michelagnolo

19 mai: lumânări, lampă, două monede mici; terci (legume, mirodenii, pâine, untdelemn) tot pe atât; pești fripți, doi porumbei, un ducat și jumătate; serviciu, o piesă mică; cuvertură de lână, un ducat.

Apă proaspătă și curată.

O lăută, o mandolină și o violă pe care Michelangelo nu știe să le numească *oud*, *saz* și *kaman*, acompaniate de o tamburină animată de degetele când mângâietoare, când violente ale unei tinere cu veșminte bărbătești, ale cărei brățări de metal ce zăngăne odată cu ritmul îi adaugă din când în când o percuție metalică acestui concert și îi distrag puțin atenția artistului dinspre această muzică sălbatică și melancolică totodată; pe acest acompaniament, tânăra – sau tânărul, nu s-ar putea paria cu privire la sexul persoanei cu pantaloni bufanți și cămașă largă – cântă poeme din care Michelangelo nu înțelege nimic. Între două cuplete, când orchestra cântă vesel, ea sau el dansează; un dans elegant, reținut, în care corpul se rotește, evoluează în jurul unui ax fix, iar picioarele nu se deplasează mai deloc. O ondulare lentă de cordaj relaxat, mișcat de vânt. Dacă e un corp de femeie, e perfect; dacă e un corp de bărbat, Michelangelo și-ar smulge propria carne pentru a vedea sărind mușchii pulpelor și ai coapselor, osatura mișcându-se, umerii animând bicepșii și pectoralii. Câteva clipe, pantalonul bufant lasă să se întrevadă o gleznă, fină, dar puternică, răsucită de efort; cămașa, care se termină sub cot chiar înainte de brățări,

dezvăluie sub ritm mănunchiul mușchilor antebrațului, pe care sculptorul îi prețuiește ca fiind cea mai frumoasă parte a corpului, cea căreia i se pot imprima cel mai ușor mișcări, expresie, voință.

Puțin câte puțin, așezat confortabil pe perne moi, Michelangelo e învăluit de emoție. Urechile sale uită muzica, deși poate muzica însăși îl aruncă în această stare, îi face ochii să tremure și îi umple de lacrimi care nu curg; ca în după-amiaza de la Sfânta Sofia, ca de fiecare dată când atinge Frumusețea sau și-o apropie, artistul freamătă de un amestec de durere și bucurie.

Mesihi, așezat alături, îl privește; îl vede prins de această plăcere a trupul și a sufletului împreunate, pe care doar Arta sau poate opiul ori vinul o pot oferi și surâde, mulțumit să descopere că oaspetele străin se emoționează pe ritmul bijuteriilor androgine pe care nu le slăbește din ochi.

După vizita la biserică, Michelangelo a dorit să se odihnească puțin, nu fără a fi dat mai înainte o primă poruncă echipei sale, ordin pe care Manuel s-a însărcinat să îl transmită: Am nevoie neapărat de planuri și relevee ale bazilicii Sfinta Sofia, de secțiuni și elevații. Nimic mai ușor, a fost asigurat, dar pentru ce? Sculptorul a rămas evaziv. Apoi s-a retras în sobrietatea odăii sale, absorbit de hârtie și pană, până ce vocile mereu surprinzătoare ale clopotelor umane din vârful minaretelor i-au confirmat, odată cu umbra ce se alungea pe pagină, că soarele urma să apună. Îi scrisese două scrisori, una fratelui său, Buonarroto, la Florența, pentru a-i da instrucțiuni cu privire la fratele său mai mic Giovan Simone, iar cealaltă lui Giuliano da Sangallo din Roma,

corespondență pe care avea să o trimită a doua zi dimineață negustorului Maringhi. Abia ce le împăturise, când Manuel i-a bătut la ușă să anunțe vizita lui Mesihi din Pristina, care voia să-l invite să petreacă seara împreună; mai târziu aveau să bea și să mănânce, dacă inima i-o cerea. Michelangelo a ezitat, dar dulcea insistență a interpretului și a poetului și posibila prezență a vizirului Ali Pașa în persoană l-au făcut să se hotărască.

S-a lăsat, deci, condus pe jos pe străzile călduțe ale orașului. Prăvăliile se închideau, meșteșugarii își încheiau munca; aromele de trandafir și iasomie, din aerul serii, se amestecau cu aerul marin și cu efluviile mai puțin poetice ale orașului. Sculptorul, încă orbit de vizita din acea după-amiază, era uimitor de vorbăreț. I-a explicat lui Mesihi în ce măsură Constantinopolul îi amintea de Veneția, pe care o vizitase cu zece ani înainte; bazilica San Marco avea ceva din bazilica Sfânta Sofia, ceva ce se exprima într-un mod neclar, ascuns dincolo de coloane, ceva ce artistul nu știa să descrie cu adevărat, poate doar impresia unei amintiri. Mesihi l-a întrebat despre Roma, despre Florența, despre poeți și artiști; Michelangelo a vorbit despre Dante și Petrarca, genii absolute de ale căror nume nici Manuel, nici Mesihi nu auziseră; despre Lorenzo Magnificul, regretat patron al artelor, care transformase Florența. Conversația a trecut apoi la Leonardo da Vinci, singurul personaj pe care Manuel și Mesihi îl puteau cita; Michelangelo a încercat să le explice că bătrânul era detestabil, gata să se vândă oricui, să ajute toate armatele în război, cu idei din alte vremuri despre Artă și despre natura lucrurilor. Mesihi a povestit cum, la începutul

domniei sale, sultanul Baiazid fusese în război cu Papa din cauza fratelui său Djem, rival renegat care se refugiase în Italia, mai întâi la Roma și apoi pe lângă regele Neapolelui; cum acest război fusese urmat de un altul, cu Republica Veneției. Imperiul făcuse pace cu puterile Italiei abia de câțiva ani.

Au ajuns la o poartă ferecată din mijlocul unor ziduri înalte, fără ferestre, poartă în care s-a deschis repede o trecere. Un servitor i-a condus într-o curte cu flori, iluminată de făclii. Într-o cameră cu plafon din lemn, care dădea în această curte, fuseseră așezate perne și carpete. Le-au fost servite băuturi parfumate și fructe proaspete. Apoi au început să sosească alți convivi; printre ei, vizirul Ali Pașa și inseparabilul său paj genovez, care l-au salutat pe Michelangelo cu o răceală pe care artistul a resimțit-o ca umilitoare, apoi concertul a început, sculptorul s-a emoționat și acum ezită să aplaude dansatorul sau dansatoarea care își va încheia uluitoarea reprezentație. Dar se abține, văzând că publicul se mulțumește să reia flecăreala fără niciun alt semn de admirație. Mesihi se întoarce spre el și îl întreabă surâzând, în franca lui ciudată, dacă spectacolul e pe gustul său. Florentinul aprobă cu entuziasm, el, care nu a fost niciodată interesat de muzică, fără îndoială pentru că muzica, după părerea lui, nu e decât o tristă activitate monahală, iar dansul, o activitate demnă de îmblânzitorii de urși sau de petrecerile țărănești.

Incapabil să urmărească discuțiile în turcă, Michelangelo, încă fremătând de emoție, continuă să-l privească visător pe dansatorul (e din ce în ce mai convins că e un bărbat, nu o femeie) care s-a așezat turcește,

printre muzicieni, la câțiva pași de el. Nu întoarce privirea, jenat, până ce frumusețea nu schițează un zâmbet către el. Din fericire, nu e nevoie să-și ascundă tulburarea. Mesihi s-a ridicat, însoțit de murmurele spectatorilor. În picioare, începe să recite versuri; o melodie armonioasă, ritmată, din care Michelangelo nu înțelege decât asonanțele. Uneori e acompaniat de lăută; alteori, publicul punctează finalurile de versuri cu un *ah* sau un *h* interminabil, cu suspine, cu șoapte admirative.

Când Mesihi revine la locul lui, Manuel încearcă în van să traducă ceea ce tocmai a recitat; Michelangelo înțelege doar că era vorba de dragoste, beție și cruzime.

În singurătatea pierdută a celui care ignoră cu totul limba, codurile şi uzanţele reuniunii la care ia parte, Michelangelo se simte pustiit, obiect al unei atenţii pe care nu o sesizează. Mesihi s-a aşezat din nou lângă el; Ali Paşa a provocat veselia debordantă a adunării, pronunţând, aproape cântat, aceste cuvinte misterioase, *Saqi biyâ bar khiz o mey biyâr*, urmate imediat de efectul lor: un servitor a împărţit cupe albăstrii, Manuel a explicat ceea ce era evident, *Vino, paharnice, ridică-te şi adu vin* şi, cu paşi magici, cu un gest care sugera că greul ulcior de aramă nu cântărea nimic, dansatorul sau dansatoarea atât de graţios, atât de graţioasă, a umplut cupele una după alta, începând cu a vizirului. Michelangelo, geniul, a tremurat când ţesăturile largi şi muşchii încordaţi s-au apropiat atât de mult şi el, care nu bea niciodată, duce acum cupa la buze în semn de recunoştinţă faţă de gazdele sale şi ca omagiu adus frumuseţii celui sau celei care i-a servit vinul gros şi aromat. Chiparos atunci când e în picioare, e o salcie când, aplecat asupra băutorului, paharnicul înclină vasul din care izvorăşte lichidul negru, cu reflexii roşietice în licărirea lămpilor, safire care se unesc cu rubine.

Comesenii au format un cerc, muzicienii se țin la distanță. Dansatorul, dansatoarea se așază pentru a redeveni cântăreț sau cântăreață atunci când cupele vor fi goale. Fascinat de vocea puternică ce se învăluie atât de ușor în acute, Michelangelo nu ascultă explicația tălmaciului care se chinuiește să comenteze cântecul. Această a doua beție, aceea a dulceții trăsăturilor, a dinților ca fildeșul între buzele de mărgean, a expresiei mâinilor fragile așezate pe genunchi, e mai puternică decât vinul tare pe care, totuși, îl bea cu înghițituri mari în speranța că îl va păstra, că această ființă atât de perfectă se va apropia din nou de el.

Ceea ce se produce și se reproduce între cântec și cântec, ore întregi până ce, doborât de atâtea plăceri și de vin, sobrul Michelangelo ațipește pe perne ca un copil îmbăiat.

Maestrului Giuliano da Sangallo, arhitect al papei la Roma

Giuliano, am înțeles dintr-una din epistolele voastre că Papa mi-a răstălmăcit absența și că Sanctitatea Sa e gata să depună fondurile și să facă tot ce am convenit împreună, că dorește să mă întorc și vrea să nu mă îndoiesc de nimic.

În ceea ce privește plecarea mea din Roma, adevărul e că l-am auzit pe Papă spunând, în Sâmbăta Sfântă, la masă, vorbind cu un giuvaiergiu și cu maestrul de ceremonii, că nu vrea să cheltuiască niciun bănuț de piatră, mic sau mare: ceea ce m-a mirat foarte. Înainte de a-l părăsi, i-am cerut cele trebuincioase pentru a-mi continua munca. Sanctitatea Sa îmi răspunde să revin luni: m-am întors luni și marți și miercuri și joi, în van. În fine, vineri dimineața am fost condus afară, adică mai degrabă aruncat, iar cel care m-a aruncat afară spunea că mă recunoaște, dar așa primise poruncă.

Atunci, pentru că auzisem sâmbătă vorbele de mai sus, văzându-le efectul, am fost cuprins de o mare deznădejde. Dară aceasta nu a fost singura pricină a plecării

mele, mai e o chestiune pe care nu vreau să o scriu aici; doar spun că, dacă aş fi rămas la Roma, mi s-ar fi ridicat mormântul înaintea celui papal. E motivul acestei mişcări repezi.

Îmi scrieţi acum din partea Papei şi fără îndoială îi citiţi aceste cuvinte: Sanctitatea Sa să ştie că sunt mai mult decât oricând dispus să duc la capăt opera. Iată că sunt aproape cinci ani de când am căzut de acord cu privire la mormânt, va fi la bazilica Sfântul Petru şi atât de frumos cât am făgăduit: sunt sigur că, dacă se va face, nu va avea egal pe lume.

Vă rog, deci, preadragul meu Giuliano, să faceţi să ajungă la mine răspunsul.

Nimic alt.

În această zi de 19 mai 1506,
Al vostru, Michelagnolo, sculptor din Florenţa

Seriosul Michelangelo a ațipit pe perne și se trezește singur și înspăimântat în patul său de lemn. Pupilele îi sunt sfâșiate de crâmpeie de coșmar. Își amintește vag că Mesihi și Manuel l-au adus într-o trăsură sau într-o lectică și l-au aruncat în pat. Îl apasă rușinea. Scrâșnește din dinți. Se trage de barbă, mai s-o rupă. Durerea remușcărilor e atât de mare, că se refugiază în rugăciune. *Doamne, iartă-mi păcatele, Doamne, iartă-mi apropierea de necredincioși, Doamne, scapă-mă de ispită și apără-mă de rău!*

Apoi se scoală, clătinându-se ca la coborârea de pe corabia pe care a părăsit-o acum câteva zile, și hotărăște să se întoarcă la Florența cât mai degrabă. Fără îndoială, se teme; poate că vede, înclinat deasupra lui, un papă furios, care amenință cu excomunicarea; se gândește la Judecata de Apoi; se va alătura lui Mahomed pe unul dintre cercurile Infernului, unde va fi descărnat și eviscerat pentru eternitate în mijlocul diavolilor și al demonilor.

Dar nu papa însuși a provocat această plecare? Nu Dumnezeu a vrut asta? Nu l-a gonit Sanctitatea Sa ca pe un nepoftit, mai ales fără să-l plătească? Doar frații săi știu că se află la Constantinopol. Deocamdată își ascunde călătoria și-și trimite scrisorile din Florența, prin

intermediul negustorului Maringhi, căruia i-a cerut să facă asta în mare taină. Când în sfârșit se va afla că nu e în Florența, vor crede că e la Bologna, la Veneția, la Milano chiar, dar sigur nu că e alături de Marele Turc.

O dată nu înseamnă un obicei și sculptorul intră în sala de baie și, mai mult pentru a-și spăla fricile decât pentru a șterge efectele vinului greu din ajun, se stropește pe față cu apă rece. Apoi, răcorit, își leagă ca de obicei o pânză în jurul capului ca pe un turban, așa cum fac artiștii pentru a se apăra de praful de marmură sau de petele de pigmenți. O face pentru că s-a gândit la mormântul lui Iulius al II-lea, din simplă manie sau pentru a îndepărta efectele migrenei, ca și cum inima i-ar fi bătut tare în meninge ca urmare a vinului, care întărâtă atât de bine gâtul, încât îl otrăvește? Fără îndoială, toate la un loc.

Atunci când i se bate la ușă, sculptorul e la masa lui, pe cale să schițeze cu trăsături fine și rapide, din memorie, coapsele și pulpele cântărețului din ajun; nu i-a reținut numele; Mesihi i-a explicat ceva legat de proveniența sa, de originea îndepărtată, dar a uitat și asta. Ridică ochii și îi pare rău, pentru desen.

– Mesihi din Pristina e aici, *maestro*.

Servitorul negustorului Maringhi îi aduce, odată cu vestea vizitei, o supă de măruntaie și un codru de pâine.

– Cobor imediat. Voi mânca jos.

Își trage pe el o tunică, își pune galoșii, iese în galerie, merge apoi până la scară și coboară în curte. Mesihi îl așteaptă așezat pe un taburet, sub smochinul înalt. Cerul Istanbulului e extraordinar de albastru în acea dimineață, culori pure, etalate până la pietrele caravanseraiului, totul proiectat pe frunzele arborelui de un verde atât de apăsat.

Servitorul aduce un al doilea taburet, o ladă de lemn, două farfurii de supă aburindă, o pâine neagră și câteva fire de usturoi de primăvară, proaspăt.

Mesihi s-a ridicat când l-a văzut pe Michelangelo venind și l-a salutat cu grație. Elegant îmbrăcat, cu un surâs strălucitor, cu o siluetă subțire, poetul s-a obișnuit să-și machieze puțin ochii, fără îndoială pentru a ascunde efectele lipsei de somn și ale desfrânării. În lipsa tălmaciului Manuel, cei doi bărbați trebuie să se mulțumească să comunice cu rudimentele de franca pe care le știe Mesihi. Michelangelo se străduiește să vorbească rar, să articuleze; această limbă îi amintește fără îndoială lui Mesihi de negustorii italieni din copilărie, de intonațiile dalmate ale mamei lui, o creștină prinsă în robie la Ragusa. Nu vorbesc nici despre Artă, nici despre poezie sau arhitectură, ci despre gustul supei, despre frumusețea zilei; din motive diferite, nici unul, nici celălalt nu amintesc seara trecută. Odată dejunul încheiat, servitorul aduce un lighean de alamă și le varsă apă pe mâini.

Când li se alătură un desenator și un inginer, marele artist și poetul preferat al vizirului părăsesc curtea negustorului Maringhi din Florența, îndreptându-se către port.

Michelangelo notează numele mărfurilor, chiar dacă le trece cu vederea pe cele ale ambarcațiunilor de toate mărimile care cară, grăbite să-și descarce marfa pentru a lăsa locul altora, untdelemn de Mytilene, săpunuri din Tripoli, orez din Egipt, melasă din Creta, cărbune din Izmit, pietre de pe Bosfor.

Tot restul dimineții, pe chei, în jurul porții din meterezele orașului și până în mijlocul portului, Michelangelo și inginerii fac observații și măsoară. Sculptorul florentin contemplă peisajul, colina fortificată a Perei de cealaltă parte a Cornului de Aur, gloria Stambulului care stă în fața ei; geometrii calculează întinderea exactă a brațului de mare și îi arată artistului amplasamentul precis al viitorului pod. Se discută unități de distanță, coți florentini sau venețieni, *kulac* și *endaze* pentru otomani; în cele din urmă debarcă pe celălalt mal, această suburbie atât de abruptă, încât turnurile care o apără par să fie paralele cu panta.

Ciudate ființe, acești mahomedani, atât de toleranți cu lucrurile creștinești! Pera e populată în principal de Latini și Greci, iar bisericile sunt numeroase. Câțiva evrei și mauri veniți din îndepărtata Andaluzie se

deosebesc prin costumația lor. Nu demult, au fost izgoniți din Spania toți cei care au refuzat să se convertească la creștinism.

Odată vizita încheiată și măsurătorile făcute, artistul își exprimă dorința de a se întoarce la Constantinopol pentru a-și relua desenele.

Care încep cu proporțiile. Arhitectura e arta echilibrului; ca și pentru corp, totul e guvernat de legi precise: lungimea brațelor, a picioarelor, poziția mușchilor, un edificiu se supune unui set de reguli care-i dau armonia. Ordinea e cheia unei fațade, frumusețea unui templu e dată de ordine, de articularea elementelor între ele. Un pod va fi format din cadența arcelor, din curbura lor, din eleganța pilelor, a marginilor, a tablierului. Nișe, chei, ornamente pentru treceri, sigur, dar deja totul se va fi spus în raportul dintre arce și piloni.

Michelangelo nu are nicio idee.

Această operă trebuie să fie unică, o capodoperă de grație – la fel ca *David*, la fel ca *Pietà*.

Când trasează primele schițe se gândește la Leonardo da Vinci, cu totul opus lui, atât de opus, încât s-ar putea crede că trăiesc în două epoci diferite, separate de o infinitate de eoni.

Michelangelo vânează aer pe planșe. Încă nu vede podul. Se pierde în detalii. Are o experiență foarte limitată în materie de arhitectură; pentru moment, lucrul cel mai apropiat de arhitectură pe care l-a făcut vreodată sunt schițele mormântului lui Iulius. I-ar plăcea ca

Sangallo să fie lângă el. Regretă că a acceptat provocarea. Se înfurie. Riscul e enorm. E posibil nu numai să se știe că e aici, ci și să fie găsit. Nu se îndoiește nicio clipă că brațul de fier al papei sau ucigașele conspirații din Roma pot să-l lovească oriunde.

Un pod uriaș între două fortărețe.

Un pod fortificat.

Michelangelo știe că ideile vin desenând; trasează neobosit forme, arce, pile.

Spațiul dintre metereze și mal e scurt.

Se gândește la vechiul pod medieval din Florența, o broască acoperită de creneluri și populată cu măcelării și miros de cadavre, strâmtă, strânsă în ea însăși, care nu lasă să se vadă nici măreția fluviului, nici grandoarea orașului. Își amintește de sângele care se scurge prin rigole în Arno în momentul sacrificiilor de vite; întotdeauna i s-a părut oribil acel pod.

Amploarea sarcinii îl înspăimântă.

Desenul lui Da Vinci îl obsedează. E vertigino, și totuși greșit. Vid. Fără viață. Sigur, Da Vinci se crede Arhimede și uită frumosul. Frumosul provine din abandonarea refugiului în formele antice în favoarea nesiguranței prezentului. Michelangelo nu e inginer. E sculptor. L-au adus aici pentru ca o formă să apară din materie, să se deseneze, să fie revelată.

Pentru moment, materia orașului îi e atât de străină, încât nu știe cu ce instrument să o abordeze.

Pe lângă plimbarea zilnică împreună cu Mesihi, Michelangelo i-a adăugat un nou ritual vieții sale pe jumătate trândave. Îi cere lui Manuel să-i citească. În fiecare după-amiază tălmaciul i să alătură și îi traduce după lectură poeme, povestiri turcești sau persane, tratate grecești sau latinești pe care mai înainte le vor fi ales împreună din biblioteca nouă-nouță în care, privilegiu regal, Baiazid i-a permis accesul artistului.

Otomanii aceștia sunt, fără îndoială, maeștrii luminii. Biblioteca lui Baiazid, ridicată pe o colină ca și moscheea, e scăldată într-un soare omniprezent, dar discret, ale cărui raze nu cad niciodată direct pe cititori. E necesară toată atenția unui Michelangelo pentru a descoperi în jocul savant al poziției și orientării deschiderilor secretul armoniei miraculoase a acestui spațiu simplu, a cărui măreție, în loc să-l zdrobească pe vizitator, îl așază în centrul spațiului, îl flatează, îl exaltă și îl liniștește.

Curiozitatea lui Michelangelo e nemăsurată.

Îl interesează totul.

Alege manuscrise necunoscute, tratate despre care nu știe nimic; îl pune pe Manuel să-i citească *Banchetul* și îl amuză jocurile lui Socrate, sandalele pe care le

poartă ca să nu se murdărească pe picioare, căci s-a gătit pentru a merge să bea la Agathon; tratatele savante îl interesează mai ales pentru istoriile pe care le deapănă.

De exemplu, din *Despre arhitectură* al lui Vitruviu, singurul tratat cunoscut de arhitectură antică, Michelangelo reține mai degrabă anecdota lui Dinocrate decât considerațiile despre proporțiile templelor sau organizarea urbană. *Pe vremea domniei lui Alexandru, arhitectul Dinocrate, încrezător în descoperirile și priceperea sa, plecă din Macedonia după armate, stăpânit de dorința de a obține favorurile regale. El luă din patrie, de la rude și prieteni, scrisori către fruntașii și către curtenii îmbrăcați în purpură, spre a se putea apropia mai ușor de ei. Fiind primit cu bunăvoință de aceștia, ceru să fie înfățișat cât mai degrabă lui Alexandru. Toți i-au promis ajutorul, dar au întârziat să-și îndeplinească făgăduiala, așteptând un moment prielnic. Crezându-se înșelat, Dinocrate își ceru ajutor sieși. Era înalt, cu fața plăcută, frumos ca înfățișare și nespus de impunător. Încrezător în aceste daruri ale naturii, își lăsă veșmintele la gazdă, își unse trupul cu untdelemn, își încunună fruntea cu frunze de plop, își aruncă pe umărul stâng o blană de leu și, cu o măciucă în mâna dreaptă, păși către scaunul de unde regele împărțea dreptatea. Mulțimea întorcându-se să se uite la el ca la un lucru nemaivăzut, fu zărit și de Alexandru. Cuprins de admirație, acesta porunci să i se facă loc ca să se apropie și îl întrebă cine este. El răspunse: „Sunt Dinocrate, arhitect macedonean, și îți aduc descoperiri și proiecte vrednice de strălucirea ta. Căci am plănuit să sculptez muntele Athos în chip de statuie bărbătească, punându-i în mâna stângă zidurile unei cetăți uriașe, iar în cea dreaptă o cupă care să*

primească apa tuturor râurilor din acest munte, pentru ca din ea să se verse în mare."[1]

Lungit pe patul său de lemn, Michelangelo ascultă cu pasiune vocea ezitantă a lui Manuel. Ingenios, acest Dinocrate!

În fața cezarilor trebuie să te umilești, asta e de când lumea și pământul.

Se imaginează față în față cu Iulius al II-lea, îmbrăcat într-o piele de animal, cu o ghioagă în mână și nu își poate opri râsul.

---

[1] Vitruviu, *Despre arhitectură*, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 67, traducere de Grigore Ionescu și Traian Costa (n. tr.).

20 mai: piper boabe, batoane de scorțișoară, nucșoară, camfor, boia, păstăi de șofran, iarba-Turcului, turiță, scorțișoară, chimen, floarea soarelui, alior și mătrăgună din Orient, patru uncii în total pentru doar doi aspri, ar fi un noroc să aibă de-a face cu acest negoț.

Michelangelo și-a petrecut ziua străbătând orașul și bazarurile sale în tovărășia poetului Mesihi. Sculptorul e surprins că se înțelege atât de bine cu un necredincios. Prietenia lor e pe cât de puternică, pe atât de discretă.

Mesihi l-a dus departe spre sud, dincolo de zidurile Bizanțului, într-un straniu obor în aer liber, târgul de oameni și animale vii. Sculptorul a privit panicat corpurile zvelte ale sclavilor negri aduși din Abisinia, femeile albe răpite din Caucaz sau din Bulgaria, caravanele de nenorociți legați unii de alții, care așteaptau o soartă mai bună în casa vreunui stambuliot bogat sau pe un șantier de construcții. A întors repede privirea dinspre mizeria coreligionarilor săi.

Animalele erau și mai impresionante.

Se găsea acolo toată creațiunea sau aproape toată. Vite, oi, cai roibi și murgi, cai de curse arăbești, negri ca întunericul, dromaderi cu păr scurt, cămile cu lână

lungă și, într-un cotlon, mamiferele cele mai rare, aduse din îndepărtata Indie prin Persia.

Mesihi se amuza mult de uimirea florentinului.

Doi pui de elefant își legănau trompele pe lângă mama lor.

Michelangelo a dat să se apropie și să-i mângâie.

– Se spune că aduce noroc.

Poetul a râs în hohote văzându-l pe artist cum se lasă în patru labe ca să atingă cu vârful degetelor pielea rugoasă a animalelor enorme.

– Vreți unul?

Florentinul și-a imaginat o clipă fața zgârcitului de Maringhi când ar fi descoperit un elefant la el în curte, gata să se scalde în bazinul lui. O perspectivă foarte plăcută.

– Nu mi-ar plăcea să-i ofer acestui animal superb hrana săracă pe care o servește gazda mea, Mesihi.

– E drept, *maestro*. Iată, am găsit ceva ce v-ar conveni mai mult.

Într-o cușcă înaltă din metal o maimuță mică, roșcată, cu mâna la gură, îl privea pe poet cu neîncredere. La vederea lui Michelangelo, maimuța a executat un mic dans, s-a agățat de gratii, apoi a revenit cu grație pe sol și a salutat, ca un artist după un număr reușit.

Michelangelo a aplaudat, râzând.

– Știe să recunoască un public prietenos, s-ar spune, a notat Mesihi în glumă.

– Aveți dreptate. În plus, barbișonul îi dă un aer foarte serios. E o maimuță nobilă, demnă de un personaj important.

– Atunci, v-o ofer. Vă va ține companie în timp ce lucrați.

Michelangelo nu a luat propunerea în serios și nu s-a opus; când s-a pomenit cu cușca în mână, era prea târziu.

- E foarte drăguț gestul, nu ar fi trebuit. Compania lui mi-o va aminti pe a voastră, a adăugat mieros.

Descumpănit câteva clipe, Mesihi a izbucnit în râs văzând surâsul perfid de pe buzele artistului.

În clipa de față animalul se zbenguie grațios prin cameră, sare pe pat, pe masă, se agață de ușa deschisă a culcușului său, ia o sământă, vine și-l deranjează pe Michelangelo, care notează ceva.

Această energie îl încântă.

Privește îndelung maimuța așa cum un copil studiază o mișcare imprevizibilă, apoi se relansează în nenumăratele sale schițe de poduri.

La o primă vedere e o artă cu totul diferită de cea a lui Mesihi, care e a nobleței cuvântului, a forței trăsăturii care dă mișcarea, a așezării în pagină a consoanelor, a spațiilor care se întind, grefând sunetele. Cu pana în mână, poetul caligraf dă o față cuvintelor, frazelor, versurilor sau versetelor. Se știe că desena și miniaturi, dar niciuna dintre acele imagini nu pare să fi supraviețuit – dacă nu cumva vreuna încă stă adormită într-un manuscris uitat. Scene de beție, chipuri, grădini cu amanți și animale fantaste care-i survolează, ilustrații pentru mari poeme mistice sau romane cavalerești; pictor anonim, Mesihi nu-și semnează decât versurile – puțin numeroase; preferă plăcerile, vinul, opiul, carnea, în ciuda tentației austere a posterității. Îl regăsim adesea beat, lipit în zori de zidul tavernei; asta îl clatină și trebuie apoi să asude îndelung în baia de aburi pentru a-și reface corpul. Mesihi a iubit bărbați și femei, femei și bărbați, a cântat laude patronilor săi și deliciile primăverii, ambele în același timp dulci și fără speranță; la fel ca Michelangelo, nu a cunoscut paternitatea și nici măcar mariajul; spre deosebire de Michelangelo, nu găsea nicio consolare în credință, chiar dacă aprecia calmul acvatic

al curților moscheilor și cântecul fratern al muezinului din înălțimea minaretului. Mai presus de orice iubea orașul, hrubele încinse unde beau ienicerii, viața din port, accentul străinilor.

Și, mai presus de toate, iubea desenul, rana neagră a cernelii, mângâierea scrijelită pe textura hârtiei.

Beţia ta îmi e atât de dulce, că mă-mbată.

Răsufli uşor. Eşti în viaţă. Mi-ar plăcea să trec pe partea ta de lume, să văd în visele tale. Visezi o iubire albă, fragilă, acolo în adânc, atât de departe? O copilărie, un palat pierdut? Eu ştiu că nu am locul meu. Că niciunul dintre noi nu-şi va găsi vreodată locul. Eşti închis ca o cochilie. Ţi-ar fi, totuşi, uşor să te deschizi, o fantă minusculă în care s-ar grăbi să se-nghesuie viaţa. Ai rămâne în lumină, ai fi celebrat, ai fi bogat. Îţi presimt destinul. Numele tău, imens ca o fortăreaţă, ne-ar ascunde în umbra lui. Ce ai văzut aici s-ar uita. Aceste clipe ar dispărea. Tu însuţi mi-ai uita vocea, corpul pe care l-ai dorit, tremurul tău, ezitările. Aş vrea atât de mult să păstrezi ceva din asta. Să iei cu tine o parte din mine. Să se transmită, astfel, ţara mea îndepărtată. Nu doar o vagă amintire, o imagine, ci energia unei stele, tremurul ei în întuneric. Un adevăr. Ştiu că bărbaţii sunt copii care-şi îneacă disperarea în furie, frica în iubire; în vid, ei răspund construind castele şi temple. Se agaţă de poveşti, le ţin în faţa lor ca pe stindarde; fiecare îşi însuşeşte o poveste pentru a se alipi de gloata care-o înţelege. Gloata se cucereşte dacă-i vorbeşti despre

bătălii, regi, elefanți și ființe fantastice; despre fericirea ce va veni după moarte, dacă-i vorbești despre lumina vie ce le-a păzit nașterea, despre îngerii care roiesc în jurul lor, despre demonii care-i amenință și despre iubire, iubire, această promisiune a uitării și a îndestulării. Vorbește-le despre toate acestea, și te vor iubi; vor face din tine egalul unui zeu. Dar tu, tu vei ști, pentru că ești aici, în fața mea, tu, francul urât mirositor pe care hazardul l-a pus în mâinile mele, tu vei ști că toate astea nu sunt decât un văl parfumat, după care se ascunde nesfârșita durere a nopții.

22 mai: cipolin, ofit, serancolin, serpentin, aragonit[1], mont dauphin[2], porfir, brocatin, obsidian, cinna[3]. Doar nume, culori, materiale, pe când cea mai frumoasă, singura vie, e albă, albă, albă, fără vene, striații și nici colorații.

Îi lipsește marmura.

Blândețea ei lipsită de duritate. Forța delicată necesară pentru a o lucra, timpul necesar pentru a o șlefui.

Michelangelo închide în grabă carnetul când Manuel intră în cameră fără să bată la ușă.

– *Maestro*, iertare, dar suntem îngrijorați.

Michelangelo pune pana jos.

– De ce, Manuel? Ce te apasă așa?

Dintr-odată, Manuel are un aer încurcat. E clar, florentinul acesta e misterios.

– Dar, *maestro*, lampa a ars la voi toată noaptea și nu ați mâncat nimic de ieri dimineață.

---

[1] *Cannelle*, în original – varietate carbonatică de rocă, asemănătoare cu travertinul (n. tr.).

[2] *Dauphin*, în original – varietate de marmură cu striații, care se extrage dintr-o carieră din localitatea Mont Dauphin din Franța (n. tr.).

[3] *Cinatique*, în original – varietate de marmură cu striații (n. tr.).

Maimuţa pare să asculte atent conversaţia din culcuşul ei.

Sculptorul oftează.

– Aşa e, ai dreptate. Acum, că-mi spui, cred că mi-e foame.

Tânărul grec pare mai liniştit.

– Pot să vă aduc o gustare, dacă doriţi.

– Eşti foarte drăguţ, Manuel.

Înainte de a ieşi, încă în prag, tălmaciul are o ezitare.

– Pot să vă pun o întrebare, *maestro*?

– Sigur că da.

– Ce aţi făcut toată noaptea la lumina candelei? Aţi lucrat la pod?

Michelangelo surâde, amuzat de curiozitatea nevinovată a tălmaciului.

– Nu, cu riscul de a te dezamăgi, nu. M-am ocupat de o sarcină mai arzătoare, prieten drag. O adevărată provocare.

Artistul simte că răspunsul nu-l satisface pe deplin pe tovarăşul său de discuţie, care rămâne nemişcat, cu mâna pe clanţă.

– Am desenat un elefant, adaugă el.

Dându-şi seama că nu va afla mai multe, un Manuel tăcut părăseşte încăperea şi se îndreaptă spre bucătării.

Alaltăieri maimuțe și elefanți, azi fier, argint, alamă. În căldura covârșitoare a forjei, Mesihi îi arată lui Michelangelo munca artizanilor sultanului. Echilibrul absolut perfect între duritate și elasticitate, iată ce conferă unui pumnal sau unei săbii rezistența și ascuțimea!

E un privilegiu rar pe care Mesihi l-a obținut pentru florentin prin influența sa pe lângă Ali Pașa. Arsenalul și tehnicile lui sunt păzite mai îndârjit decât haremul. La o anumită distanță de oraș, pentru a evita pericolul de incendii, sunt forjate săbiile, armurile, tunurile cu ghiulele și archebuzele. În inima arsenalului, un mic atelier de manufactură făurește cele mai frumoase lame din lingouri de oțel inimitabil, importat din India, în care desenele concentrice de damasc sunt deja vizibile.

Michelangelo e fascinat de munca fierarilor, de puterea forjorilor și a mânuitorilor foalelor. Șeful atelierului în care au de lucru Michelangelo și Mesihi e un sirian pe care sultanul li l-a smuls mamelucilor ca pradă de război; nu pare să fie deranjat de căldură, nici de sudoare, în timp ce artistul înoată în transpirație.

Michelangelo a scos din cămașă desenul făcut de dimineață, după noaptea sa cu elefanți; e un pumnal

ornamentat, cu lama dreaptă, simetric pe axa gărzii, într-o proporție perfectă, de ordinul a două treimi. Sirianul face ochii mari și-i dă de înțeles lui Mesihi că nu se poate făuri un asemenea lucru, o armă păgână, în formă de cruce latină, că aduce ghinion și îl va mânia pe Dumnezeu; Mesihi din Pristina zâmbește și-i explică florentinului că schița nu convine. Michelangelo se miră. E, totuși, o formă pură. Prea puțin dornic să piardă vremea cu discuții teologice, sculptorul cere o oră, o masă, o mină de plumb și cerneală roșie pentru detalii; e instalat într-o odaie vecină, bine aerisită, unde căldura e mai suportabilă.

Mesihi nu-l scapă din ochi.

Privește cum mâna artistului reproduce desenul inițial, refăcând proporțiile cu un compas; apoi curbează cu ușurință lama către bază, pornind de la a doua treime, curbură pe care o compensează printr-o înclinație a părții de sus a gărzii, ceea ce dă ansamblului o mișcare șerpuitoare, imperceptibilă, ondulare pe care o va disimula printr-o friză simplă, sprijinită pe partea inferioară. Două curbe care se completează și se anulează în violența vârfului.

Crucea latină a dispărut, lăsând loc unei capodopere de inovație și noutate.

Un miracol.

A cerut o oră și, în patruzeci de minute, cele două desene sunt gata cu față și revers, ca și un medalion pentru detaliul frizei.

Mulțumit de el însuși, Michelangelo surâde; cere puțină apă de care Mesihi se grăbește să facă rost înainte

de a fugi să-i arate frumusețea sirianului, care se minunează la rândul lui.

Apoi trebuie ales tipul de damasc; Michelangelo se hotărăște pentru un oțel dintre cele mai rezistente, destul de sobru, ale cărui striații aproape invizibile nu-i vor încurca detaliile.

Va fi o armă regală.

Bogatul Aldobrandini va trebui, deci, să plătească un preț regal.

Bucuroși, cei doi artiști se întorc la barcă și pleacă din Scutari spre Stambul.

Navigând pe apele liniștite ale Bosforului, Michelangelo își amintește de traversada care separă Mestre de Veneția, loc în care a fost în tinerețe; nu e nicio mirare că sunt atâția venețieni aici, se gândește. Orașul seamănă cu Serenissima, dar are proporții fabuloase, totul fiind mărit de o sută de ori. O Veneție întinsă pe cele șapte coline și puterea Romei.

Constantinopol, 23 mai 1506

Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni în Firenze

Buonarroto, poți să-i dai de veste lui Aldobrandini că va avea pumnalul său și va fi splendid. Cred că pot să i-l trimit la începutul lunii viitoare. Poate ar fi mai sigur să aștepte întoarcerea mea și să i-l aduc eu însumi, dar va trebui să aibă puțin mai multă răbdare. Nu văd lucrările mele aici avansând și nu pot să spun o dată când mă voi întoarce.

Citesc în epistola ta că vă simțiți perfect și mă bucur.

Cât despre suma pe care din nou mi-o ceri, îți înțeleg nevoile; află că aici camera mea urâtă mă costă o avere și încă nu am văzut nimic din sumele promise. Cum spuneam, te rog să iei din contul pentru Santa Maria Maggiore dacă Giovan Simone mai insistă.

Rugați-vă Domnului ca totul să meargă bine.

Nimic alt.

Al tău, Michelagnolo

Pe 27 mai Ali Paşa, marele vizir, îl cheamă pe Michelangelo la el prin intermediul lui Mesihi. Doreşte să se intereseze de starea lucrărilor. Poetul e puţin nervos când îi transmite florentinului cererea; a simţit nerăbdare în porunca vizirului, nerăbdare care vine, fără îndoială, de la însuşi măritul sultan.

Baiazid îşi face griji pentru podul lui.

Ceremonia e mai puţin impresionantă decât la prima întâlnire. Ali Paşa îl primeşte pe sculptor în divan; a trebuit să aştepte mult, aşezat la umbra unui arbore, în compania funcţionarului Mesihi, care abia dacă-şi putea ascunde tulburarea şi mergea în lung şi-n lat ca maimuţa în cuşca ei.

Falachi a venit să-i caute pe Michelangelo şi pe însoţitorul său pentru a-i duce în faţa înlocuitorului umbrei lui Dumnezeu pe pământ. Genovezul e mai puţin curtenitor decât în mod obişnuit şi Michelangelo începe să resimtă tensiunea care deja îl nelinişteşte pe însoţitorul său.

Aşezat pe o estradă, înconjurat de miniştri şi servitori, Ali Paşa îi face semn lui Mesihi să se apropie. Michelangelo rămâne în urmă, respectuos.

Dialogul nu e lung, vizirul pronunță abia două fraze, la care protejatul său răspunde scurt.

Apoi e rândul florentinului.

De astă dată vizirul vorbește în turcă. Falachi traduce.

– Sultanul e nerăbdător să-ți descopere desenele, maestre. Și noi la fel.

– Va fi posibil foarte curând, mărite. În zece zile, cel mult.

– Ni s-a spus că nu ai folosit inginerii și desenatorii pe care ți i-am dat și că nu frecventezi atelierul pe care ți l-am deschis. De ce? Nu e pe gustul tău?

– Ba da, mărite, sigur că da. Doar că e prea devreme. Când voi avea diverse schițe, voi da să se facă machetele și planurile.

– E bine. Așteptăm, deci, rezultatele tale. Întoarce-te la munca ta și Dumnezeu să te aibă în pază!

Michelangelo simte că e concediat prin această frază; se înclină respectuos și Falachi îl apucă de braț pentru a-l conduce înapoi. Așteaptă în picioare câteva clipe ca Ali Pașa să-i adreseze ultimele recomandări lui Mesihi, un sfat care-l face pe paj să zâmbească; dacă l-ar fi auzit pe turc, Michelangelo ar fi înțeles că vizirul spera ca protejatul lui să nu-l fi convertit pe invitatul sultanului la moravurile lui de desfrânat și ca întârzierea lucrărilor să nu se datoreze unei frecventări prea insistente a tavernei.

La ieșirea de la întâlnire, odată închisă poarta divanului și ajunși în curte, Michelangelo are o presimțire neagră.

Sub toate cerurile trebuie, deci, să te umilești în fața celor puternici.

Niciun ban în plus.

Nici măcar o nouă pungă de aspri pentru cheltuieli.

Niciun chior din ce era prevăzut în contract.

Trebuie să creadă că bogăția și fastul atrag după ele zgârcenia?

În limba specială pe care au creat-o de când se întâlnesc, Michelangelo i se destăinuie lui Mesihi, care e un pic încurcat de remarca artistului. Nu, Ali Pașa și Baiazid nu sunt nici avari, nici ingrați. Să arate sculptorul un singur desen, și va fi acoperit cu aur.

Ar putea chiar să fie primit de sultan în persoană, privilegiu foarte rar pentru un străin.

În piața în care se înalță intrarea monumentală a noului palat e o adunare mare de oameni și se aud bătăi de tobe; un crainic urlă; un grup de ieniceri îndepărtează mulțimea.

– E o execuție, *maestro*. Să ne vedem de drum!

Dar Michelangelo vrea să vadă. Lui, care a învățat anatomia disecând cadavre putrezinde în morgile Florenței, care l-a văzut pe Savonarola murind pe butuc, lui nu-i e frică nici de sânge, nici de violența aplicată corpului. Se apropie, urmat fără tragere de inimă de Mesihi.

– Nu e un spectacol pentru tine, maestre. Să plecăm!

Michelangelo insistă. Se așază în public, în primele rânduri.

Condamnatul, livid, e adus târâș; e îngenuncheat cu blândețe. Bărbatul nu se opune, pare deja transportat; înclină singur spinarea și își arată ceafa.

Călăul se apropie, lama sabiei îi scânteiază o clipă în soare. Liniștea absolută a mulțimii lasă să se audă scrâșnetul scurt al cervicalei, sfâșierea cărnii, rostogolirea

scurtă a capului pe dalaj şi clipocitul lichid al sângelui care udă pământul.

Michelangelo închide ochii o clipă pentru a-i recomanda lui Dumnezeu sufletul nenorocitului.

Asistenţii călăului strâng cu respect rămăşiţele şi le învelesc în pânzeturi.

Mesihi a întors privirea cu un aer dezgustat.

Michelangelo se miră de docilitatea condamnatului.

– Fără îndoială, i s-a dat opiu pentru a i se uşura chinurile. Să plecăm acum.

Sculptorul, convins că nu mai e nimc de văzut, îşi urmează călăuza.

– Mesihi?

– Da, *maestro?*

– Nu-mi mai spune *maestro*! Prietenii îmi spun Michelangelo.

Flatat şi emoţionat, poetul îşi reia repede mersul, de teamă să nu fie văzut roşind.

Pe unul dintre pandantivele Capelei Sixtine, față în față cu fresca în care Iudith duce maiestuoasă capul lui Holofern, David îl decapitează pe Goliat, brațul său albastru de pigment pur ține un iatagan paralel cu solul, o pată de lumină îi cade pe umărul încordat de efort.

Bineînțeles, Michelangelo nu se gândește în acel moment la frescele pe care le va realiza trei ani mai târziu și care îi vor aduce și mai multă glorie; în acel moment nu are în minte decât un pod, un pod pe care vrea să-l termine de desenat mai mult pentru că vrea să-și termine treaba și să părăsească acest oraș tulburător, în același timp familiar și în mod sigur străin, în care, totuși, nu se poate opri să se plimbe și să înregistreze imagini, fețe și culori.

Michelangelo muncește, adică desenează de dimineață, când lumina zorilor îi permite; apoi Manuel vine să-i citească și ațipește puțin. Spre seară se plimbă cu Mesihi, căruia îi apreciază atât compania, cât și frumusețea. Îl părăsește înainte de căderea nopții, când poetul se înfundă invariabil într-o tavernă să bea până apare aurora.

Michelangelo nu era un bărbat foarte frumos, cu fruntea prea înaltă, nasul borcănat, frânt într-o încăierare din tinerețe, cu sprâncenele prea dese, urechile un pic

depărtate de cap. Își ura fața, se spune. Se adaugă adesea că, dacă mereu căuta perfecțiunea trăsăturilor, frumusețea chipurilor, e pentru că el însuși era complet lipsit de ele. Doar bătrânețea și celebritatea îi vor fi adus, ca o patină pe un obiect inițial prea urât, o aură fără pereche. Poate că în această frustrare am putea găsi energia artei sale; în violența epocii, în umilința artiștilor, în revolta contra naturii; în dorința de câștig, setea nesfârșită de bani și glorie, care e cea mai puternică dintre motivații.

Michelangelo caută dragostea.

Michelangelo se teme de dragoste la fel cum se teme de Infern.

Când simte privirea lui Mesihi pironită asupra lui, întoarce privirea.

Michelangelo urlă. E a șaptea oară când îl torturează. Îi pun un fier încins pe picioare; durerea îl împiedică să simtă mirosul de carne arsă. Îi smulg cu un cleşte un sfârc, fâşii de piele de pe coapse, de pe umeri; îi sfarmă braţul stâng cu un ciocan. Leşină.

Îl trezesc cu găleţi de apă îngheţată.

Geme.

Îi imploră pe Dumnezeu şi pe torţionari.

Îşi doreşte să moară; nu-l lasă să moară; inchizitorul îi toarnă acid pe răni, urlă din nou, corpul lui nu e nimic altceva decât o durere enormă, un arc de suferinţă.

Nu mai poate să geamă, e orb, totul e negru, rău, totul e un murmur.

A doua zi îl duc la eşafod, într-o piaţă invadată de mulţime, o mulţime plină de ură, bucuroasă să asiste la supliciu, o mulţime ce-l încurajează pe călău urlând.

Îl apucă frica, frica provocată de durere şi moarte atunci când se apropie făclia şi aude flăcările mocnind sub el, va arde, arde, zgomotul incendiului acoperă urletele lui disperate.

Se trezeşte asudat, cu gura uscată, chiar înainte să-i arunce cenuşa în Arno.

Nu-l mai visase de mult pe Savonarola. De mai bine de zece ani, moartea predicatorului îi revine în memorie din când în când – cu fața lățită într-un urlet mut, cu ochii care fierb și explodează, cu mâinile încordate, ale căror oase se văd sub piele.

Michelangelo tremură; privește-n noapte și inspiră disperat, ca și cum ar vrea să înghită lumină.

Pe 30 mai, când nu avansează deloc cu lucrul și a desenat nenumărate schițe de care nu e mulțumit, Michelangelo primește o scrisoare din Italia prin neguțătorii lui Maringhi. Se miră, dar nu e de la frații lui; nu recunoaște scrisul mare și puternic, desfășurat pe două coli.

Când citește, tremură. Pălește. Bate din picior. O întoarce pe toate părțile, roșește de furie, mototolește scrisoarea fierbând, apoi o desface, o recitește, groaznicul lui urlet de furie îl sperie pe tălmaciul Manuel, care sosește la timp pentru a-l vedea cum rupe scrisoarea-n bucăți și mătură cu dosul brațului toate obiectele de pe masă, călimară, pană, cărbuni și hârtii.

Manuel preferă să fugă discret din calea furiei artistului.

Maimuța s-a ascuns și ea sub pat, speriată.

Iată, deci, despre ce e vorba.

Un suflet bun a anunțat Roma despre prezența lui la Marele Turc. Ceea ce trebuia să se întâmple s-a întâmplat. E amenințat că papa va fi informat, i se prezic dezastrul, excomunicarea, chiar moartea, dacă nu se-ntoarce în patrie.

Totuși, această misivă nu provine de la Sfântul Scaun. Nu e semnată. Știe că, pentru moment, între

Poartă şi statele Italiei e pace. Marele imperiu e puternic. Michelangelo a fost angajat corect, aşa cum ar fi putut fi angajat la Milano sau în Franţa. Chiar şi Da Vinci a lucrat pentru sultan. E o nouă cabală. Îi vede pe invidioşii care încă încearcă să-l piardă, să-l umilească, împiedicându-l să termine marea operă care-l aşteaptă la Constantinopol şi care-i va aduce şi mai multă glorie, de astă dată în toată lumea.

Nimeni nu-şi doreşte să reuşească. Se vrea să rămână pentru totdeauna un mic sculptor de curte, un valet.

Înţelege foarte clar care arhitect gelos ar putea fi în spatele epistolei.

Seara, când se regăseşte cu Mesihi pentru plimbare, e mai calm; furia a lăsat locul melancoliei şi tristeţii pe care asfinţitul pe Bosfor şi litania îndelungă a muezinului nu le vindecă, ba dimpotrivă. Mesihi a aflat prin Manuel despre episodul de după-amiază, dar nu îl aminteşte. Vede că însoţitorul lui are dintr-odată un aer obosit, că e şi mai tăcut decât de obicei.

Umblă fără ţintă prin oraş; Michelangelo e un pic cocoşat, târăşte puţin picioarele; el, a cărui privire e de obicei vie şi curioasă, are ochii fixaţi în caldarâmul din faţa lui.

Mesihi nu-l descoase.

Mesihi e discret.

Se mulţumeşte să meargă un pic mai aproape de sculptor decât de obicei, aproape atingându-l, pentru a-l face să simtă prezenţa unui corp prieten.

Merg spre apus, unde a dispărut soarele, lăsând o dâră roz peste coline; trec de măreaţa moschee pe care o va ridica Baiazid, înconjurată de şcoli şi caravanseraiuri; merg puţin pe culmea colinei, apoi coboară şi ajung

la apeductul construit de un Cezar uitat, apeduct care taie orașul în două cu arcele lui de cărămidă roșie. Acolo e o mică piață, în fața unei vechi biserici închinate Sfântului Toma; priveliștea e minunată. Focurile turnurilor din Pera sunt aprinse; Cornul de Aur se pierde în meandre de ceață și, la est, Bosforul desenează o barieră cenușie, dominată de umerii întunecați ai Sfintei Sofia, paznic al canalului care-i separă de Asia.

Michelangelo se gândește la Roma.

Privește acest oraș străin, Bizanțul pierdut pentru creștinism; se simte singur, mai singur ca niciodată, vinovat, mizerabil. Recitește în gând ideile și amenințările din misterioasa epistolă.

Mesihi îl apucă de braț cu blândețe.

– Totul e bine, *maestro?*

Îl irită că i se arată genul de respect datorat unui bătrân sau unei femei amărâte, așa că respinge violent mâna poetului.

Cum a putut să vină până aici? De ce nu s-a mulțumit să trimită un desen ca nătângul de Da Vinci?

Dacă nu ar fi întors capul, Mesihi ar fi putut vedea lacrimile de furie strălucindu-i în ochi.

Acum trebuie să ia o hotărâre.

Nu poate pune în pericol tot ceea ce a construit până aici, cariera, geniul, reputația, pentru un sultan care nici măcar n-a catadicsit să-l întâlnească.

I-a făcut față lui Iulius al II-lea, papa războinic; poate foarte bine să facă asta și cu un Baiazid. Dar încă nu a desenat podul. Încă nu i-a venit ideea care-i trebuie. Așadar, nu-și poate cere plata; dacă ar pleca acum, nu

ar însemna doar să-și piardă obrazul, ci să piardă și averea oferită de sultan.

Această întorsătură neașteptată îl bântuie.

Mesihi are răbdare; tace câteva minute, pentru ca Michelangelo să se adune, apoi îi spune blând: Priviți acolo, jos, *maestro!*

Surprins, sculptorul se întoarce.

– Priviți acolo, jos!

Michelangelo aruncă o privire spre peisajul șters de noapte, dar nu vede decât luminile turnurilor și câteva reflexii în mare.

– Veți adăuga frumusețe lumii, spune Mesihi. Nu există nimic mai maiestuos decât un pod. Niciun poem nu va avea vreodată această forță, la fel, nicio istorie. Atunci când se va vorbi despre Constantinopol vor fi amintite Sfânta Sofia, moscheea lui Baiazid și opera voastră, *maestro*. Nimic altceva.

Flatat și emoționat, Michelangelo zâmbește și privește farurile care ghidează bărcile în dansul lor pe valurile negre.

Poate pentru că e tulburat și apăsat, acceptă să-l urmeze pe bărbatul din Pristina în acea noapte la tavernă; poate și pentru că se încrede în acest poet necredincios din care nu știe niciun vers. Poate pur și simplu spiritul locurilor a fost motivul seriozității sale. Își potrivește, deci, pasul cu un Mesihi descumpănit de hotărârea lui, atât de opusă obiceiurilor comune. Cum turcul s-ar rușina să-l ducă pe artist într-una din speluncile cu soldați, preferatele lui din cartierul Tahtakale, decide să traverseze orașul și să meargă într-una dintre numeroasele cârciumi de pe partea cealaltă a Cornului de Aur.

În port găsesc cu ușurință un barcagiu și, după o traversare scurtă, se pierd prin poarta Sfânta Clara, chiar înainte să fie închisă pentru noapte; băutorii nu vor putea părăsi cartierul până-n zori.

Michelangelo își regretă deja hotărârea pripită; ar fi făcut mai bine să se-ntoarcă-n odaia lui să-și continue desenele, dar strania scrisoare de amenințare a acționat ca un vin tare, odată trecute surpriza și furia. Nu e deloc genul care să se lase intimidat.

Nu e prima dată când vreun gelos încearcă să-i facă rău.

Dacă stă să se gândească, faptul că se știe că e la Marele Turc nu-l neliniștește cu adevărat.

Baiazid e prințul unei mari puteri a Europei, pentru moment nu luptă cu orașele Italiei și va fi rău de cel care-i caută zâzanie.

Trebuie să știe să meargă până la capăt.

Mesihi se bucură să vadă cum însoțitorului său îi revine zâmbetul; proiectează propriile sale dorințe asupra florentinului și atribuie această schimbare de dispoziție perspectivei băuturii. Această seară improvizată trebuie să iasă perfect. Trebuie să mănânce ca să nu bea pe stomacul gol, deci se așază la masă într-un han, unde li se servesc câteva felii dintr-un salam de măruntaie condimentate, alături de o ciorbă de tăiței. Populația suburbiei îl surprinde din nou pe Michelangelo; turci, latini, greci și evrei, de la Poarta Sfântului Antonie la Poarta Arsenalului. Evreii și creștinii sunt liberi să se stabilească unde vor, singura opreliște fiind să nu locuiască și să nu-și construiască vreun lăcaș de cult aproape de o moschee. Pera nu e un ghetou. E o prelungire a Constantinopolului.

Cei doi bărbați trec de turnul uriaș al vechii fortărețe genoveze Galata, dincolo de care se întind cimitirele; Michelangelo se miră că, fără vreun pericol fățiș, pot străbate orașul pe jos în mijlocul nopții. Se gândește la podul lui, la firul de piatră ce va uni aceste cartiere din nord de centrul capitalei. Ce oraș fabulos se va naște atunci! Unul dintre cele mai puternice din lume, fără îndoială.

Venise pentru bani, pentru a-l depăși pe Da Vinci și a se răzbuna pe Iulius al II-lea și iată că lucrarea îl transformă, la fel cum l-au transformat *Pietà* sau *David.* E modelul propriei sale opere.

Coboară din nou o pantă ușoară spre sud. Mesihi a hotărât unde ar vrea să-l ducă pe sculptor, acum grăbește pasul. Își amintește emoția lui Michelangelo, săptămâna trecută, în fața dansului și a muzicii.

În jurul vechii biserici italiene Sfântul Dominic, transformată de vreo zece ani în moschee, se întinde cartierul andaluz, locul în care s-au instalat expulzații din Granada; sultanul i-a gonit pe dominicani din mânăstirea lor și le-a oferit-o andaluzilor drept compensație pentru brutalitatea regilor catolici.

La o distanță potrivită de construcția religioasă se ascunde o tavernă fără nume, cu o poartă joasă, într-o veche casă genoveză, din care se ridică patima melancoliei.

Abia intrați, Mesihi e recunoscut. Mai mulți petrecăreți se ridică să-l salute; se înclină în fața lui ca în fața unui personaj important. Încăperea, cu pereți decorați în ceramică multicoloră până la un metru de la sol, e plină de perne înalte și presărată cu lămpi pe untdelemn, care încețoșează atmosfera. Michelangelo, cu vestonul său, e ușor de ghicit că e străin; un străin sau un franc din cartier, pe care nimeni nu-l cunoaște încă. Sunt așezați într-un colț confortabil; li se aduc o mică masă, cu tăblia de aramă, cupe de metal și un ibric. Florentinul se gândește că oamenii aceștia au reguli pentru a bea; observă cum ceilalți beau pe rând cupe cu vin și cu apă parfumată, cum uneori le amestecă; servitorii trec de la o masă la alta și varsă din belșug lichidul gros în cupe. Băutura e dulce, cu un parfum de ierburi; primele două cupe se beau repede, pentru a atinge o stare care se va păstra, micșorând însă ritmul.

După a doua cupă Michelangelo e perfect relaxat.

Privește desenele de pe pătratele de faianță, fețele din penumbră, mișcările servitorilor; ascultă melodia brutală a arabei de Andaluzia, pe care o aude pentru prima dată, amestecată cu accentele cântate ale limbii turce.

El, care nu frecventează niciodată tavernele florentine și cu atât mai puțin pe ale Romei, se simte, în mod ciudat, bine în această atmosferă nici prea sălbatică, nici prea rafinată, departe de excesele de langoare sau de fast, de obicei atribuite Orientului.

Mesihi, și el, are un aer fericit; poartă o conversație susținută cu unul dintre vecini, un tânăr frumos la față, îmbrăcat turcește, cu un caftan sobru și o cămașă deschisă la culoare, care a sosit la puțin timp după ei; după privirile pe care i le aruncă, Michelangelo își dă seama că vorbește despre el și, într-adevăr, la puțin timp după aceea Mesihi le face cunoștință.

Tânărul se numește Arslan, a locuit mult timp la Veneția și, spre marea surpriză a artistului, nu doar că vorbește o italiană perfectă, cu trăsături venețiene, ci în plus a văzut cu ochii lui, în Piazza della Signoria din Florența, acel *David* care i-a adus atâta glorie sculptorului.

– E o bucurie să văd la un loc doi artiști ca voi, spune Arslan.

Mesihi e, poate, mai flatat decât Michelangelo.

– Să bem în cinstea acestei întâlniri, care nu poate fi întâmplătoare! Sosesc din Italia, unde am însoțit negustori, și e prima mea seară în oraș. Nu am văzut capitala de doi ani și e un semn bun să vă întâlnesc aici.

Beau, deci.

Urmează apoi muzica instrumentală și vocală; Michelangelo are uriașa surpriză să o vadă apărând pe

aceeași cântăreață, același cântăreț de săptămâna trecută; ea intră în mijlocul cercului convivilor, acompaniată de o lăută și de un tambur cu cinei, și cântă un *muwashshah* în care e vorba de grădinile pierdute ale Andaluziei, de flori, de o ploaie fină, care nu poate fi decât a iubirii și a primăverii. Michelangelo se întoarce încet spre Mesihi și îi zâmbește; își dă seama că prietenul său i-a făcut o surpriză și l-a adus intenționat în taverna în care se producea în noaptea aceea cântăreața la modă.

E din nou fascinat de grația ei, de bucuria tristă a melodiei; ascultă distrat explicațiile lui Arslan. De astă dată, e convins că e vorba de o femeie din cauza unei ușoare umflări a pieptului ușor de ghicit în respirație.

Pe cât îl seduce cu frumusețea, tot pe-atât ghicitoarea îl amuză, în ciuda acestei muzici necunoscute și stranii.

De altfel, i se pare că artista îi aruncă priviri complice – poate pentru că l-a recunoscut, fiind singurul conviv îmbrăcat diferit.

Asistența e emoționată până la lacrimi; toți intră în amintirea țării dispărute, în tufișurile de merișor, în blândețea ninsorii.

Cum nu are nicio idee despre cum ar putea fi regatul Granadei, nici despre căderea lui, nici despre violența regilor catolici, Michelangelo interpretează această înflăcărare ca pe o pasiune nemăsurată.

Vom regăsi cele cinci brățări de argint în jurul gleznei fine, rochia cu reflexe portocalii, umărul aurit și alunița de la baza gâtului într-un ungher al Capelei Sixtine, câțiva ani mai târziu. În pictură, ca și în arhitectură, opera lui Michelangelo Buonarroti va datora mult Istanbulului. Privirea sa e transformată de oraș și de alteritate; scene, culori și forme îi vor impregna munca tot restul vieții. Cupola bazilicii Sfântul Petru e inspirată de Sfânta Sofia și de moscheea lui Baiazid; biblioteca familiei Medici e inspirată de biblioteca sultanului, cea pe care o frecventează cu Manuel; statuile capelei Medici și chiar *Moise* comandat de Iulius al II-lea poartă amprenta atitudinilor și personajelor pe care le-a întâlnit aici, la Constantinopol.

Spre deosebire de săptămâna trecută, când prea mult vin și emoțiile l-au adormit ca pe un copil în prezența lui Ali Pașa, de data asta alcoolul îi ascute percepția și-i sporește plăcerile.

Ar vrea să cunoască acest cântăreț, această cântăreață.

El, care a lăsat mereu plăcerea pe mai târziu, care vede în dragoste un cântec divin și îndepărtat de carne, trecut în poetic așa cum trece mișcarea brațului în

marmură, pentru eternitate, tremură în apropierea acestei forme mobile, perfecte, străine, nedefinite.

Mesihi și Arslan îi văd tulburarea; unul e puțin gelos, celălalt, amuzat. Cântărețele și servitorii sunt acolo pentru a fermeca și a seduce.

Arslan îi spune câteva cuvinte în șoaptă lui Mesihi; poetul pare să șovăie o secundă, mâhnit, dar are aerul că se potrivește cu ideile tânărului pe care abia dacă-l cunoaște.

Arslan le propune să continue petrecerea la el, la doi pași distanță, și să o invite pe frumoasa andaluză (dacă într-adevăr e femeie și andaluză) să cânte și să danseze numai pentru ochii lor, în onoarea marelui artist florentin.

Atunci când îi e arătată, ideea îl încântă pe Michelangelo. Beau, deci, o ultimă cupă, așteptând sfârșitul cântecului; taverna e ticsită, încinsă, urât mirositoare; sculptorul își lasă toate simțurile să o ia razna. Niciodată nu a fost atât de departe de Florența și de frații săi, atât de departe de Roma, de papă, de conspirațiile lui Rafael și Bramante, atât de departe de arta sa.

Arslan a dat ordine discrete pentru a organiza continuarea petrecerii, trimițând să-i anunțe servitorii să pregătească cina; apoi, la fel de discret, a angajat-o pe cântăreață prin intermediul cârciumarului și a plătit consumația tuturor cu cinci *akci* de argint zornăitori și tremurători.

Mesihi e neîncrezător; o umbră de gelozie, sigur; nu mai puțin, generozitatea neobișnuită a acestui necunoscut dă de bănuit.

Amabilitatea lui Arslan față de sculptor e exagerată.

Mesihi a suferit să-şi lase obiectul iubirii în alte braţe, să-l abandoneze altor priviri; poetul subtil şi original, maestrul renaşterii poeziei otomane, ale cărui versuri vor inspira sute de imitatori, îşi sacrifică pasiunea cu o generozitate tristă. El, care a posedat trupurile şi inimile celor mai mari frumuseţi ale oraşului, pe care le-a descris într-un catalog cu nimic diferit de al lui Don Juan, plin de tandreţe şi umor, şi-a pus fericirea mai prejos de cea a artistului.

Michelangelo se simte la fel de rău ca un barbar sau un sclav din Africa de Nord abia capturat, faţa-i e dizgraţioasă, departe de frumuseţile lui Hiraż, cu aluniţele lui indiene, vocea-i e plină de furie şi lipsită de rafinament, mâinile-i sunt dure, obişnuite cu ciocanul şi dalta artei sale, dar, în ciuda tuturor lucrurilor, în ciuda forţei sale, a inteligenţei, a perseverenţei brute, cântecul puternic ce se ghiceşte în sufletul lui pătimaş îl atrage pe Mesihi fără scăpare, ceea ce sculptorul nu pare să simtă.

În adânc, în marea încăpere slab iluminată de candelabrele din fier, cu o cupă în mână, schimbând din când în când câteva cuvinte fără interes cu un Arslan amuzat, poetul nu îndrăzneşte să-şi imagineze ce se petrece la etaj, acolo unde Michelangelo a dorit să meargă să se

odihnească – urmat imediat, la un semn al gazdei, de cântăreața andaluză.

Noaptea e avansată, dar mai are două sau trei ore până să moară; ochii lui Mesihi sunt deja cerniți de trăsături sumbre. Nu se poate opri să-l suspecteze pe acest Arslan apărut ca un djinn într-un basm pentru a-i răpi, prin viclenii compania acestui franc necizelat pe care îl dorește așa de mult.

Se apucă să recite versuri.

Un poem persan.

Nu-ncetez să doresc decât atunci când dorința mea
E împlinită, când gura mea atinge
Buza roșie a iubirii mele,
Sau sufletu-mi se stinge în dulceața respirației ei.

Arslan surâde, l-a recunoscut pe inimitabilul Hafiz din Șiraz, lucru confirmat de ultimul cuplet:

Și-ți vei aduce-aminte mereu numele lui Hafiz
În tovărășia celor triști și a sufletelor sfărâmate.

Negrul aproape complet.

Doar o făclie de afară lasă să treacă un strop de lumină prin uşa întredeschisă.

Michelangelo ghiceşte, chiar dacă nu vede, contururile acestui corp zvelt, fin şi musculos, de pe care veşmintele alunecă pe podea.

Aude clinchetul brăţărilor când această formă întunecată se apropie de el, precedată de un parfum de mosc şi trandafiri, de sudoare jilavă.

Sculptorul se întoarce şi se ghemuieşte la marginea patului.

Ea a cântat pentru el, această umbră, iat-o alături de el şi nu ştie ce să facă; îi e ruşine şi frică; ea se întinde lângă el şi dă să-l atingă; îi simte respiraţia şi se-nfioară de parcă vântul nopţii, venit dinspre mare, l-ar fi-ngheţat dintr-odată.

O mână i se aşază pe biceps, se opreşte din tremurat, mângâierea-l arde.

Nu ştie care dintre cele două bătăi de inimă e cea pe care o simte bătând atât de tare prin degetele care-l ating.

Un val jilav de păr îi trece peste ceafă.

Cu ochii închiși, își imaginează tânărul sau tânăra în spatele lui, cu cotul îndoit, cu fața sub a lui.

Rămâne nemișcat, înțepenit ca un câine de vânătoare.

În sfârşit, am să-ţi spun o poveste. Nu ai unde să te duci. Noaptea e peste tot în jurul tău, eşti închis într-o cetate îndepărtată, prizonier al mângâierilor mele; nu-mi vrei corpul, fie, nu poţi scăpa de vocea mea. E povestea foarte veche a unei ţări azi dispărute. A unei ţări uitate, a unui sultan poet şi a unui vizir îndrăgostit.

Era război, nu doar între musulmani, ci şi împotriva creştinilor. Erau puternici. Prinţul a pierdut bătălii, a trebuit să fugă din Cordoba, să părăsească Toledo; duşmanii lui erau peste tot. Vizirul fusese preceptorul său, acum îi era confident şi amant. Mult timp vor fi improvizat împreună poeme în grădini şi se vor fi îmbătat cu frumuseţea. Vizirul salvă oraşul o dată, propunându-i regelui francilor să joace şah; dacă ar fi câştigat, i s-ar fi dat cheile; dacă pierdea, ridica asediul. Vizirul sfârşi prin a câştiga şi regele creştin plecă spre nord, singura lui pradă fiind tabla de şah.

Într-o zi, când prinţul şi vizirul se distrau pe malul râului, o tânără servitoare îi încânta cu simţul replicii acute, cu nesfârşita ei frumuseţe, cu fineţea culturii şi a poeziei. Sultanul se îndrăgosti nebuneşte de ea şi o aduse în palat. Din fosta sclavă îşi făcu regină.

Era aşa de frumoasă şi aşa de rafinată încât prinţul se îndepărtă cu totul de ministrul său, pe care nu-l mai consulta decât în privinţa problemelor statului. Vizirul suferea; plânge după atenţiile pierdute ale sultanului şi în acelaşi timp era pârjolit de o dragoste secretă pentru inaccesibila soţie a regelui său.

Se îndepărtă singur de curte, numindu-se guvernator al unei provincii îndepărtate.

Tristeţea plăcerilor pierdute şi amintirea timpului poemelor şi al cântecelor îi adunară în inimă teribila dorinţă de a o avea pe tânăra sultană, din răzbunare, din dragoste.

Disperat, hotărî să se alieze cu creştinii pentru a cuceri capitala şi a o avea pentru sine pe sublima sclavă.

Trădă fără remuşcări.

Îşi puse armatele în slujba francilor.

Împreună, asediară oraşul.

Sultanul, cu inima frântă de trădarea prietenului, se închise în camera sa fără să lupte. Compuse un poem pe care îl caligrafie cu mâna lui şi i-l trimise printr-o solie vizirului rebel:

Umbra plăcerii stă tot deasupra mea:
Acest omăt al absenţei picură vinul ce mă-mbată.
Armele tale sunt pentru mine dulcile lovituri ale iubirii,
Îţi dau acest regat, să nu-l pierzi.

Emoţionat până la lacrimi de această declaraţie, vizirul hotărî să trădeze a doua oară; întoarse armele împotriva creştinilor, luându-i prin surprindere şi, după o cruntă bătălie, intră în oraş ca învingător.

Depuse armele în faţa prinţului, în semn de supunere.

În aceeaşi seară, sultanul îl invită la el.

Îl luă în braţe tandru, apoi, fără să şovăie, scoase spada şi îl spintecă de la umăr până în vintre.

Vizirul muri pe podea; nu auzi cuvintele prietenului său:

Nu ai ştiut să te ridici la înălţimea iubirii
Şi să înşfaci, ca şoimul, ceea ce era în mâna ta
Prada era a ta, ai lăsat-o să treacă
Amanţii sunt cruzi, dacă vor să-l slăbească pe cel iubit.
Bătălia aceasta, câştigată de mine, o pierd.
Pământul pe care-l apăr va fi pentru mine un pustiu,
Iar sufletele celor ucişi
Paznicii mei în eternitate.

Ai ascultat povestea? E adevărată, ai grijă. Te refuzi mângâierilor mele. Aş putea să am şi eu o spadă. Să te spintec în două, pentru dispreţul tău. Sunt aici şi mă respingi. Dormi, cine ştie. Respiri blând. Noaptea e lungă. Nu mă înţelegi, poate. Te laşi legănat de accentul meu. Ai senzaţia că eşti în altă parte. Totuşi, nu eşti departe. Nu eşti departe de acasă. Eşti acolo unde sunt eu, ştii asta. O să-ţi revii: poate că-ntr-o zi o să-ţi dai seama de evidenţa iubirii, ca vizirul. O să-ţi laşi pasiunea să zburde. Hotărăşte-te, ca pasărea de vânătoare! Hotărăşte-te să mi te alături de partea poveştilor care-au murit!

Michelangelo nu le va vorbi despre această noapte în liniştea odăii de peste apele dulci ale Cornului de Aur nici lui Mesihi, nici lui Arslan, cu atât mai puţin fraţilor săi ori, mai târziu, celor câteva iubiri care i se cunosc; păstrează această amintire undeva în pictura sa şi în secretul poeziei scrise: sonetele lui sunt singura urmă incertă a lucrului care a dispărut pentru totdeauna.

Mesihi, în ceea ce-l priveşte, îşi va exprima mai clar durerea; va compune două *ghazal*[1] din arsura geloziei sale, arsură dulce, căci întăreşte iubirea şi o mistuie.

Şi-a petrecut noaptea bând singur, căci şi gazda se retrăsese, doborât de oboseală; a văzut-o pe frumoasa andaluză părăsind discret casa în zori, învăluită într-o lungă pelerină; l-a aşteptat răbdător pe Michelangelo, care i-a evitat privirea; l-a târât pe sculptorul epuizat până la baia cu aburi, i-a convins sufletul sfâşiat să se lase în mâinile lui; l-a spălat, l-a masat, i-a frecat spatele ca un frate; l-a

---

[1] Specie antică de poezie cu formă fixă, ce constă în cuplete rimate, urmate de un refren, fiecare vers având acelaşi metru. Poate fi înţeleasă ca expresie poetică a doliului separării sau a frumuseţii iubirii, în ciuda doliului. Îşi are originea în poezia arabă preislamică (n. tr.).

lăsat să ațipească pe o bancă de marmură jilavă, învelit într-un cearșaf alb, și l-a privegheat ca pe un cadavru.

Când Michelangelo iese din torpoare și se trezește, Mesihi e tot lângă el.

Sculptorul dă pe-afară de vigoare, deși a băut cu o seară-nainte și n-a dormit, ca și cum, scăpând de pilozități și murdărie, s-ar fi despărțit de greutatea remușcărilor sau a desfrânării; îi mulțumește poetului pentru grijă și îl roagă să aibă gentilețea de a-l însoți în odaia lui, căci vrea să reia lucrul.

Când trec din nou peste Cornul de Aur, Michelangelo are viziunea podului său plutind în soarele dimineții, atât de real, încât îi dau lacrimile. Construcția va fi colosală, fără să fie masivă, va fi delicată și puternică. Desenul îi devine clar, ca și cum seara trecută îi va fi deschis ochii și i-ar fi transmis hotărârea ei.

Se întoarce, aproape alergând, să pună pe hârtie ideea, trăsături de pană, umbre în alb, contraste în roșu.

Un pod născut din noapte, împietrit în substanța orașului.

Buonarroto,

Am primit misiva ta și te înțeleg. Iartă că nu scriu mai mult, află că sunt zdrobit de muncă. Vreau să lucrez zi și noapte pentru a-mi încheia iute misia și a mă alătura vouă cât mai curând.

Mă gândesc la Giovan Simone și la bani, voi găsi foarte curând o cale, dacă Dumnezeu îmi dă viață.

Poți de acum să mergi la Aldobrandini și să-i ceri un acont din prețul pumnalului. Nu va fi dezamăgit. Nimeni nu a văzut vreodată ceva așa de frumos, îți jur.

Roagă-te pentru mine,

Al tău, Michelagnolo

Patru arce scurte flanchează o boltă în plin cintru cu o curbură atât de lină, încât e aproape imperceptibilă; se sprijină pe pile puternice, ale căror vârfuri triunghiulare despică apa ca niște picioare de turnuri. Sprijinit pe o fortăreață invizibilă, ce abia de iese din apă, un tablier măreț leagă cele două maluri și le netezește, acceptându-le diferențele. Două mâini așezate măreț pe valuri, două degete grațioase care se ating.

Vizirul Ali Pașa e înmărmurit.

Baiazid va fi încântat.

Michelangelo le-a trimis schițele machetiștilor și inginerilor; a vegheat la fabricarea modelelor la scară și a marilor planșe pentru prezentarea în fața sultanului. În semn de cinste, sculptorul e invitat să dezvelească el însuși opera în prezența suveranului. Mai rămân de rezolvat culeea și drumul, treburi care țin de *shehremini* și *mohendesbași.*

Florentinul și-a îndeplinit partea de contract: a proiectat un pod peste Cornul de Aur, o lucrare îndrăzneață și politică; departe de curajul tehnic al lui Da Vinci, departe de curbele regulate ale vechiului viaduct al lui Constantin, dincolo de clasic. Toată energia sa se

regăsește în pod. Opera seamănă cu *David*: se pot citi în ea forța, calmul și posibilitatea furtunii. Solemnă și grațioasă în același timp.

În seara dinaintea prezentării în fața sultanului, Michelangelo și Mesihi au mers la arsenalul din Scutari pentru a lua pumnalul comandat de bogatul florentin Aldobrandini; ascuțit și lucios, într-un cufăr îmbrăcat în catifea roșie, oțelul negru e nemaivăzut de frumos. Mângâind lama cu degetul, sculptorul simte că îi va fi greu să se despartă de el când va veni timpul.

Absorbit de munca lui, nu s-a gândit decât în treacăt la noaptea petrecută la generosul Arslan; Mesihi nu a mai amintit-o, dar din alte motive. Simte cum pasiunea pentru artist îi roade sufletul; în timpul plimbărilor lor zilnice, către seară, când răcoarea urcă dinspre Bosfor și învăluie orașul, profită de drum pentru a atinge câteva secunde brațul prietenului său și, odată ce-l lasă la Maringhi, se duce țintă la tavernă și își uită tristețea în vin până în zori. Relațiile cu vizirul, patronul său, sunt încordate; i se reproșează absențele; destul de des, când Ali Pașa îi solicită prezența pentru a redacta o scrisoare sau pentru a caligrafia un firman, nu e găsit și trebuie să se sape prin toate speluncile din Tahtakale pentru a-l dezgropa.

Mesihi simte că florentinul nu-l privește cu aceiași ochi; e uneori dur, chiar rece, de o duritate și o răceală care ascut și mai mult pasiunea poetului, care s-ar lăsa tăiat pentru o noapte alături de artist, cum a avut frumusețea andaluză. Dar respectă distanța dintre ei doi. Respectă, de asemenea, seriozitatea lui Michelangelo și

pasiunea sa pentru lucrarea căreia îi va descoperi, în același timp cu vizirul, minunatele rezultate.

Mâine, machetele și desenele vor fi duse în fața sultanului. Pentru a evita orice incident public, Ali Pașa deja i-a arătat în taină un desen suveranului și s-a asigurat de acordul lui. Ceremonia de mâine va fi doar o confirmare.

Michelangelo se grăbește să-și primească plata și să se întoarcă la Florența.

Maestrului Giuliano da Sangallo, arhitect al Papei în Roma

Giuliano, chezășie a prieteniei mele îți trimit aceste schițe și planuri ale bazilicii Sfânta Sofia din Constantinopol, pe care le am de la un negustor florentin pe nume Maringhi; sunt extraordinare. Sper să îți fie de ajutor.

Te mai rog o dată, dragul meu Giuliano, să-mi trimiți răspunsul Sanctității Sale în privința mormântului.

Nimic alt.

În această zi de 6 iunie 1506,
Al tău Michelagnolo, sculptor din Florența

Michelangelo e orbit de opulenţa şi splendoarea curţii. Mulţimea de sclavi, de miniştri, de ieniceri de elită, aspectul nobil şi liniştit al sultanului cu capul împodobit cu un turban alb, în care stă înfiptă o egretă de aur şi diamante, totul îl fascinează. Arhitecţii lui Baiazid au făcut macheta în doar trei zile şi acum e aşezată pe un piedestal bogat, ceea ce îl enervează pe artist; are şase coţi lungime şi un cot şi jumătate înălţime. Şi-ar fi dorit să fie pur şi simplu montată pe o masă, dar eticheta cere ca suveranului să nu-i poată fi prezentate decât obiecte nobile.

Baiazid nu-şi ascunde bucuria.

Arborează un surâs larg.

Îl felicită el însuşi pe sculptor, în mod direct, şi merge până la a-i mulţumi în limba francă, lucru foarte rar.

Ambasadorii Veneţiei sau ai regelui Franţei nu sunt primiţi la fel de bine.

Baiazid îi ordonă solemn lui *mohendesbashi* să înceapă lucrările cât mai curând cu putinţă.

Apoi, umbra lui Dumnezeu pe pământ îi face semn florentinului să se apropie şi îi înmânează un pergament rulat, însemnat cu *toghra*, sigiliul său caligrafiat; Michelangelo se înclină respectuos.

Apoi i se face semn să plece.

Întrevederea a durat doar câteva minute, dar artistul a avut timp să-l studieze pe sultan, să-i remarce constituția robustă, nasul acvilin, ochii mari și întunecați, sprâncenele negre, semnele vârstei în jurul pometilor; dacă nu ar fi detestat într-atât portretele, Michelangelo s-ar fi apucat imediat de desenat, înainte de a uita trăsăturile marelui domn.

Michelangelo e turbat, roşu de furie, sparge două sticluţe cu cerneală şi o mică oglindă, azvârle maimuţa fără menajamente până în celălalt capăt al încăperii şi apoi îl cheamă pe tălmaciul Manuel, care, după ce a tradus pergamentul oferit de sultan, a crezut că era mai înţelept să dispară.

– Găseşte-mi-l pe Mesihi! urlă el.

Manuel se execută imediat şi revine o oră mai târziu, însoţit de poetul-secretar.

– Ce e asta? întreabă artistul arătând hârtia şi, fără nicio introducere, fără măcar să-l salute pe acela care şi-ar dori atât de mult să-i fie prieten.

– E un dar din partea sultanului, *maestro*. Un titlu de proprietate. O onoare imensă. Străinii nu au dreptul la asemenea beneficii. Cu excepţia ta, Michelangelo.

Mesihi e în acelaşi timp şi supărat pe mânia lui Michelangelo. Cum de nu înţelege că acest pergament reprezintă chiar un omagiu deosebit?

– Îmi spui că sunt proprietarul unui sat dintr-o regiune pierdută, despre care nu ştiu nimic, asta-mi spui?

– În Bosnia, exact. Un sat, pământurile lui şi toate veniturile.

– Deci asta e plata mea?

– Nu, *maestro*, e un dar. Plata îți va fi făcută pe măsură ce șantierul avansează.

Lui Mesihi îi pare rău să-l dezamăgească atât de tare pe cel pe care-l dorește; dac-ar putea, l-ar acoperi cu aur chiar în acest moment.

Florentinul se așază și-și pune capul în mâini, amărât.

Turci sau romani, cei puternici ne disprețuiesc.

Doamne, aibi milă!

Michelangelo înțelege că Baiazid îl ține în puterea lui atât timp cât îi va conveni.

Îl privește cu ură pe Mesihi, cu o asemenea ură, încât poetul, dacă nu ar fi aproape la fel de orgolios ca sculptorul, ar începe să plângă.

E a doua noapte. Focul își aruncă reflexiile portocalii pe umărul tău. Nu ești beat.

Tu ești un copil schimbător și plin de pasiune. Mă ai lângă tine, nu profiți. La ce te gândești? La cine? Nu ai ce face cu dragostea mea. Știu cine ești tu.

Mi s-a spus.

Ești un sclav al prinților, așa cum eu sunt sclava tavernelor și a proxeneților.

Poate ai dreptate. Poate cel mai bun lucru al copilăriei e furia asta încăpățânată care ne face să sfărâmăm castelul din lemn dacă nu e perfect, potrivit dorințelor noastre. Poate geniul tău te orbește. Eu nu însemn nimic lângă tine, asta e sigur. Mă faci să tremur. Simt această forță întunecată care va sfărâma totul când trece, distrugând toate certitudinile.

Nu ai venit până aici să mă cunoști, ai venit să construiești un pod, pentru bani, din Dumnezeu știe ce alt motiv, și vei pleca neschimbat, identic, spre destinul tău. Dacă nu mă atingi, vei rămâne același. Nu vei fi întâlnit pe nimeni. Închis în lumea ta, nu vezi decât umbre, forme incomplete, teritorii de cucerit. Fiecare zi te împinge spre următoarea, fără să știi să o trăiești cu adevărat.

Nu caut iubirea. Caut consolarea. Mângâierea pentru toate țările pe care le pierdem, încă din pântecele mamelor noastre, și pe care le înlocuim cu povești, ca niște copii lacomi cu ochii larg deschiși în fața povestitorului.

Adevărul este că nu există nimic altceva decât suferința și că încercăm să uităm, în brațe străine, că vom dispărea curând.

Podul tău va rămâne; poate că, în timp, va căpăta un înțeles diferit de cel pe care îl are azi, așa cum din țara mea dispărută se va înțelege cu totul altceva decât era ea în realitate, urmașii noștri îi vor da poveștile, lumile, dorințele lor. Nimic nu ne aparține. Vom găsi frumusețea în bătălii groaznice, curajul, în lașitatea oamenilor, totul va intra în legendă.

Tu taci, știu că nu mă înțelegi.

Lasă-mă să te îmbrățișez!

Te furișezi, scapi ca un șarpe.

Ești deja departe, prea departe ca să poți fi ajuns.

A doua zi, când Mesihi sosește pentru plimbarea lor zilnică, Michelangelo e într-o dispoziție excelentă. Nu știe cum să se scuze pentru comportamentul din ziua precedentă. Îl primește drăguț pe poet, îl complimentează, chiar îl invită în odaia sa.

– Am ceva să vă arăt, spune el.

Surprins, Mesihi îl urmează.

Odată ajunși în apartamentul artistului, păstrează tăcerea. Jenat, Mesihi nu știe unde să se așeze; rămâne în picioare.

Maimuța pare să le respecte tăcerea și rămâne și ea nemișcată și tăcută în cușcă.

Michelangelo e încurcat; îl privește pe Mesihi, cu statura sa elegantă, trăsăturile fine, părul negru și lucios.

Brusc, îi întinde o hârtie.

– E pentru tine, spune el.

Această tutuire subită sună dulce în urechile poetului.

– Ce este?

– E un desen. O amintire. Un elefant. Poartă noroc, se spune. Va ține locul maimuței, adaugă el râzând.

Mesihi zâmbește.

– Mulțumesc, Michelangelo. E minunat.

– Şi ăsta e pentru tine. Ţi-l dăruiesc.

Michelangelo îi oferă ruloul primit de la sultan.

– Nu pot accepta, e un cadou din partea lui Baiazid, *maestro.* Face foarte mulţi bani.

Michelangelo insistă şi protestează, spunând că nu are ce face cu el şi că sigur e posibil să se scrie numele lui Mesihi în locul numelui său pe titlul de proprietate.

Mesihi continuă să refuze hotărât, zâmbind.

– Păstrez elefantul, *maestro.* E suficient.

Michelangelo pare să înţeleagă argumentele lui Mesihi şi peste câteva clipe, când dau să iasă din cameră, spune şoptit:

– Ştii, hârtia îţi aparţine la fel de mult cât îmi aparţine şi mie. Fără tine, nu aş fi ajuns nicăieri.

Şi îi pune cu forţa firmanul în mână.

Mesihi simte cum inima i se umflă şi vrea să i se spargă în piept.

Pentru a-şi păcăli plictiseala, Michelangelo desenează defilee, golfuri şi promontorii pe foi deja pline cu coapse, picioare, glezne şi mâini.

Aşteaptă.

Scrie liste interminabile în carnet.

Lucrează puţin la mormântul lui Iulius della Rovere, pontiful intransigent care, cu zece ani înainte, când era cardinal încă, trimitea trupele Vaticanului împotriva ienicerilor lui Baiazid în sudul Italiei. I-a întâlnit pe rând pe doi inamici şi i-a oferit unuia un mausoleu, iar celuilalt, un pod.

În fiecare zi, Manuel vine şi-i citeşte.

Michelangelo iubeşte poveştile.

Nu apreciază nimic mai mult decât poveştile despre bătălii, faptele zeilor fantastici pe înălţimile Olimpului, luptele dintre îngeri şi demoni. Aude prin imagini; vede un erou îndoit sub greutatea propriei săbii decapitând Gorgona, o picătură de sânge curgând din rana unui cerb tânăr, elefanţii lui Hannibal îndoind genunchii în zăpadă.

Scrie câteva madrigale.

Îl bântuie adesea amintirea frumuseții andaluze, a șoaptelor sale în noapte, a atingerii mâinilor ei.

În câteva rânduri a ezitat dacă să se întoarcă la tavernă sau să-i ceară lui Mesihi să-l însoțească acolo; dar cumva ghicește sentimentele turcului pentru el și nu vrea să-l rănească. Îi place această prietenie stranie; în ciuda a ceea ce ar putea să se creadă, în ciuda ieșirilor sale umorale și în ciuda enervărilor, are unele sentimente pentru Mesihi și, în adâncul cel mai tainic al sufletului său, acolo unde ard dorințele, se află fără îndoială bine ascuns portretul poetului.

Michelangelo își e ascuns lui însuși.

Atunci când primește vizita lui Arslan într-o dimineață, chiar în timp ce e anunțat că deschiderea în ziduri prealabilă construcției e gata, e bucuros. Arslan a aflat de începerea lucrărilor la pod, știe că sultanul e mândru de arhitectul său, vine, așadar, să-l felicite și să-i prezinte omagiile sale. Bărbatul e afabil. Conversația e agreabilă. În toată capitala nu se vorbește decât despre această nouă lucrare, îi spune. Veți fi eroul orașului, ca și la Florența.

Michelangelo, un pic încurcat, nu știe cum să abordeze subiectul care-l interesează.

Se așază în curte la umbra smochinului.

Vorbesc despre Florența, politică și Roma în compania negustorului Maringhi, care-l cunoaște, de altfel, pe Arslan; această coincidență îi pare artistului de foarte bun augur. Vrea să găsească un mijloc de a se reîntâlni cu subiectul pasiunii sale.

Și Maringhi îl găsește în locul lui.

– În curând va fi sărbătoarea Sfântului Ioan, patronul Florenței, spune negustorul. Voi da o petrecere, contez pe prezența voastră.

– Cunosc muzicieni minunați, răspunde Arslan, întorcându-se sre sculptor.

Michelangelo, fără să vrea, roșește.

Șantierul noului pod peste Cornul de Aur e inaugurat oficial în data de 20 iunie 1506 prin închiderea unei părți a portului și construcția unei platforme pentru transportul miilor de pietre necesare edificiului. Mai înainte a trebuit amenajat un mare spațiu la poalele meterezelor și a trebuit mărită poarta Farina. Michelangelo încă așteaptă banii promiși; pentru moment, i-a parvenit doar o nouă pungă de o sută de piese de argint pentru cumpărăturile curente, repede înghițită de prețul exorbitant cerut de Maringhi pentru pensiune și întreținere.

Se grăbește cu atât mai tare să se întoarcă în Italia, pentru că frații săi îl presează constant și știe, încă de la misterioasa misivă sosită de la Roma, că unii încearcă să-l piardă, să-l facă să pară renegat poate, dacă nu mai rău. E obișnuit cu uneltirile. Culoarele palatului pontifical mișună de intriganți și asasini; dușmanii lui, Rafael și Bramante în special, sunt puternici.

I se promite că va putea pleca în curând.

Acum se teme că Baiazid și Ali Pașa nu vor fi atât de mulțumiți să-l lase să plece atât de repede.

Constantinopolul e o închisoare foarte plăcută.

Orașul oscilează între est și vest așa cum el oscilează între Baiazid și papă, între tandrețea lui Mesihi și amintirea arzătoare a unei cântărețe minunate.

Arslan a mai venit o dată să-l viziteze pe sculptor.

L-a găsit în camera sa, ocupat să noteze pe o listă ultimele cheltuieli.

Arslan se miră de prezența maimuței, care se plimbă liberă prin cameră, dincolo de ușa deschisă a cuștii, sare țipând de pe masă pe umărul artistului, apoi pe pat și în final la picioarele musafirului.

Turcul o îndepărtează cu piciorul fără menajament.

– De unde-ați dezgropat bestia?

– E un cadou de la Mesihi. Vine din India, adaugă mândru un Michelangelo zâmbitor.

Arslan ridică din umeri.

– E oribilă, țipă și miroase urât. Aveți grijă că poate să muște.

Michelangelo izbucnește în râs.

– Nu, nu, până acum nu l-a mușcat decât pe Maringhi, și el o merita. I-am pus numele Iulius, în cinstea caracterului său urât. Mie îmi mănâncă din palmă, priviți!

Scoate o alună dintr-un săculeț și i-o oferă maimuței; aceasta se apropie și ia delicat fructul uscat cu degetele sale minuscule, dând dovadă de respect și de o mare noblețe.

Michelangelo nu se poate stăpâni să nu râdă din nou.

– Nu-i așa că e o distinsă?

Arslan are o mină dezgustată.

– E ceva diabolic în apucăturile lor aproape umane, *maestro*.

– Credeți? Mie asta mi se pare amuzant.

Arslan preferă să schimbe subiectul.

– Aveți noutăți despre pod?

– Da. Inginerii se ceartă pe probleme de lungime și înălțime a pilelor. Pe cele două maluri au început lucrările de amenajări; voi desena curând detaliile arcelor și butanților și voi întocmi planurile cotate de execuție.

– Nu s-a făcut asta încă?

– Nu, aștept avizele inginerilor.

– Deci veți mai rămâne printre noi mult timp.

Michelangelo oftează.

– E posibil.

– Nu pare să vă bucure asta.

– Recunosc că îmi lipsește Italia. Mai mult, frații mei au nevoie de mine.

– Dacă pot să vă ajut cu ceva, orice, nu ezitați. Ce v-ar putea face șederea mai plăcută?

Sculptorul nu poate să nu se gândească la cântăreața andaluză, la vocea ei și la mâinile ei în noapte.

– Nimic ce n-ați făcut deja, vă mulțumesc. Iar Mesihi veghează să-mi fie îndeplinite și cele mai mici dorințe.

– Ah, acel Mesihi.

E ceva ca un reproș în vocea lui Arslan.

– E un tovarăș plăcut și un ghid agreabil.

– Un bărbat care se pierde în vin și opiu se pierde pe sine însuși.

– Sigur. Cu toate astea, e un mare poet.

Arslan observă o ezitare.

– I-ați ascultat poeziile, *maestro*?

– Știu fragmente pe care a avut bunăvoința să mi le traducă. E la fel de frumos ca Petrarca al nostru.

– Dacă spuneți...

Michelangelo e ușor agasat de apropourile tânărului. Așa cum îi stă în obicei, nu se poate abține să nu treacă aproape la limita lipsei de politețe:

– Veți fi având ceva împotriva lui?

Arslan nu ezită nicio clipă.

– Nu, bineînțeles, dimpotrivă. E protejatul marelui vizir; importanța unui om poate fi măsurată după puterea prietenilor săi.

Fără a fi un curtean desăvârșit, Michelangelo a sesizat perfidia din cuvintele lui Arslan.

I-ar plăcea ca maimuța să urineze foarte oportun pe șosetele negustorului, dar animalul a cucerit pana din suport și încearcă, acum cavaler flocos care mânuiește din nefericire o lance mult prea mare pentru el, să o țină dreaptă și să deseneze Dumnezeu știe ce pe hârtie.

Michelangelo râde în hohote.

– Vedeți? Toate astea nu au mare importanță.

Arslan se simte obligat să râdă cu el.

– Sunt doar maimuțăreli, dacă trebuie să-l credem pe acest animal oribil.

Michelangelo rămâne tăcut o clipă, apoi șoptește:

– Așa e. În absența Lui, cu toții îl maimuțărim pe Dumnezeu.

Pe 24 iunie, de Sărbătoarea Sfântului Ioan Botezătorul, caravanseraiul lui Maringhi sărbătorește. Michelangelo e cumva invitatul de onoare. Au venit câțiva negustori genovezi și venețieni, uitându-și câteva ore dușmăniile; și Mesihi, desigur, ca și Falachi și tot ce e suflet de florentin și toscan în Istanbul. De dimineață au mers la slujbă la biserica de pe cealaltă parte a Cornului de Aur; se gândește că la Florența, pe seară, se vor aprinde focurile pe malurile râului Arno, iar asta îl face să fie puțin melancolic. Michelangelo îi ține companie lui Mesihi, care strălucește de frumusețe într-un caftan brodat. Vara abia a început și, totuși, căldura e deja înăbușitoare în ciuda umbrei din curte, unde au fost așezate mesele pentru banchet. Arslan sosește și el și salută respectuos gazda înainte de a li se alătura lui Michelangelo și Mesihi. Sculptorul simte că poetul tresaltă de surprindere sau de nemulțumire; nu pare să-l aibă la inimă pe acest compatriot cosmopolit.

Michelangelo e dezamăgit să-l vadă pe Arslan venit singur; spera în secret să vină cu cântăreața atât de așteptată; nu cutează să întrebe.

Se servește masa.

Maringhi a făcut lucrurile bine. Banchetul e copios și interminabil.

Michelangelo cel frugal, incomodat de căldură, de-abia gustă câte ceva.

La jumătatea mesei își părăsește convivii și se retrage în camera lui, pretextând oboseala, el, cel neobosit.

Recitește un sonet scris seara trecută, îl găsește slab și îl mototolește furios.

Coboară din nou în curte abia peste câteva ore.

Mesihi a dispărut.

Asistența e redusă la jumătate.

Mesenii sunt absorbiți în jocuri și servesc șerbet.

Arslan e tot acolo, lucru care-l liniștește puțin pe artist. Nu e totul pierdut. Poate că va veni mai târziu. Da, așa e, fără îndoială. Muzicienii vor veni noaptea, odată cu focurile.

Michelangelo gustă supa de cireșe îndulcită, răcită cu zăpadă din Anatolia sau din Balcani, care e presată în blocuri mari și e păstrată la întuneric, pe fundul cisternelor, acoperită cu paie sau fân.

I se propune o partidă de zaruri sau table, refuză. E și mai puțin jucător decât băutor, dacă asta e posibil. Se așază lângă Arslan, care afișează eternul său zâmbet, și-l întreabă despre afaceri, un subiect de conversație ca oricare altul.

– Nu pot să mă plâng. Pacea cu Republica favorizează comerțul. Am un depozit jos, nu așa de mare ca acesta, desigur, dar profitabil și el.

Lui Michelangelo îi e greu să se convingă că acest tânăr atletic e doar un negustor. Și l-ar fi imaginat spadasin, om de curte, dar sigur nu în spatele unei

tejghele, fie ea și venețiană. Se întreabă prin ce întâmplare s-a apropiat de Maringhi. Fără îndoială, toți negustorii se cunosc înte ei; poate chiar cumpără lucruri unii de la alții.

Florentinii prezenți sunt veseli, de o veselie melancolică; gazda lor a pus să se pregătească o grămadă de lemne în mijlocul fântânii din curte, grămadă ce va fi aprinsă la lăsarea serii chiar cu riscul de a da foc întregului cartier, ceea ce nu pare să-l neliniștească peste măsură. Michelangelo își amintește festivitățile de Sfântul Ioan din palatul lui Lorenzo Magnificul, din vremurile când era încă ucenic, și i se strânge inima. Viața i-a oferit puține momente plăcute până în clipa de față; ani de muncă încrâncenată, suferințe și umilințe. Dar amintirile palatului Medici strălucesc în gândul lui cu o lumină specială. Dincolo de excelenta educație primită în anturajul Magnificului, în viața de la curte era o siguranță aproape familială care adesea îi lipsește, indiferent că ea se datora nepăsării tinereții sau setei sale de cunoaștere, nicicând ostoite. Adesea avea confruntări cu camarazii; îi învăța să asude, să se bată, să sufere și să muncească. Tatăl lui Michelangelo se regăsește în privirile dure ale maeștrilor săi. În duritatea lor și în rara lor tandrețe.

Ziua începe să se șteargă; cerul se colorează în roz, o ușoară briză marină răcorește caravanseraiul; porțile au fost deschise larg pentru a lăsa să intre aerul care acum trece printre arcade și agită ușor frunzele smochinului.

Mesihi revine, după ce fusese chemat de urgență de vizir. Pare nerăbdător. Michelangelo nu e chiar atent la el.

E liniștit.

I-a auzit pe florentini şoptind că muzicienii vor sosi imediat, că se va aprinde focul şi vor bea.

Poate, acum, să se lase în voia bucuriei serii de vară.

Semn trist, maimuța a murit în această dimineață. Sau poate azi-noapte; când s-a trezit Michelangelo, a găsit-o întinsă pe pământ, cu labele desfăcute, cu capul în bărbie, ca și cum s-ar fi oprit din alergat.

Michelangelo a luat mâna micuță într-a sa, a ridicat-o, ea a căzut la loc.

A ridicat animalul care părea să-și fi pierdut orice greutate, să nu mai cântărească nimic, ca și cum doar energia vieții îi conferea o anumită masă.

Un lucru infim, pe care moartea îl făcea și mai fragil.

Michelangelo și-a simțit inima sfâșiindu-se. A întins micul cadavru în cușca sa, pe care a desprins-o și a așezat-o pe podea.

A preferat să nu-l mai vadă și a chemat un servitor să-l ia imediat, sperând ca astfel să șteargă și strania tristețe ce-l încerca. A plâns această moarte ca pe a unui copil pe care abia apucase să-l cunoască.

Michelangelo visează la un banchet de altădată, unde se discuta despre Eros, fără ca vreodată vinul să împleticească limbile, fără ca elocința să fie afectată, unde frumusețea nu va fi fiind decât contemplare a frumuseții, departe de acele momente de urâțenie ce prefigurează moartea, de timpul când corpurile se lasă în voia lichidelor, umorilor și dorințelor. Visează un banchet ideal, unde convivii nu s-ar pierde în oboseală și alcool, unde orice vulgaritate ar fi oprită spre câștigul artei.

Îi privește cum se urâțesc în plăcere, toți, cu excepția lui Arslan și Mesihi care tac ciudat, într-o atmosferă de neîncredere reciprocă, aproape fără să apropie cupele de buzele lor perfecte.

E un mister pe care Michelangelo nu încearcă să-l pătrundă; se gândește vag, căci e vanitos, că totul are de-a face cu el, cu persoana sa.

Ca întotdeauna când e pe punctul de a încheia un proiect, e bucuros și trist; bucuros pentru că a terminat și trist pentru că lucrarea nu e pe cât de perfectă ar fi fost, dacă ar fi fost creată de Dumnezeu însuși.

Câte opere de artă ar fi necesare pentru a aduce frumusețea în lume? gândește el, privindu-i pe ceilalți cum se îmbată.

Focul ce dansează-n bazin deformează fețele; cu toții sunt monștri îngrozitori dintr-o altă epocă, gargui de umbre mișcătoare. Doar o flacără portocalie îl hipnotizează, corpul cântăreței. Mișcările ei ușoare, melodia ce urcă în noapte, mâna ce bate priceput în percuție în indiferența generală.

Michelangelo e neliniștit.

Vrea să aibă din nou alături de el, în semiîntuneric, vocea iubită. Simte că Mesihi îl privește cu o neliniște stranie. E tulburat de sentimente contradictorii.

De astă dată s-a ferit să se atingă de vinul greu pe care compatrioții lui îl dau pe gât la lumina lămpilor aprinse.

Ne dorim adesea repetarea lucrurilor; ne dorim să retrăim un moment pierdut, să revenim asupra unui gest ratat sau a unui cuvânt nespus; ne forțăm să regăsim sunetele rămase nespuse, mângâierea pe care nu am oferit-o, fiorul din vintre pierdut pentru totdeauna.

Lungit pe o parte în întuneric, Michelangelo e tulburat de propria răceală, ca și cum frumusețea i-ar scăpa iarăși. Nu există nimic palpabil, nimic nu poate fi atins din acest corp, ar dispărea dintre degete ca zăpada sau ca nisipul; unitatea nu se regăsește niciodată, flacăra nu se aprinde; separate, cele două grămezi de lut nu se vor mai uni niciodată, vor cutreiera întunericul călăuzite de iluzia unei stele.

Îi place, totuși, pielea aceasta lipită de umărul lui, neteda-nfiorare a părului străin pe gâtul lui, parfumul de mirodenii; magia nu mai funcționează. Plăcerea îl lasă rece ca marmura.

Ar vrea să fie deschis, să se elibereze pasiunea în el. Atunci ar zbura și ar arde ca Pasărea Phoenix.

Simţi că sfârşitul se apropie, că e ultima noapte. Vei fi avut posibilitatea să întinzi mâna spre mine, m-aş fi oferit în van. Aşa e. Nu pe mine mă doreşti. Nu sunt decât reflexia prietenului tău poet, cel ce se sacrifică pentru fericirea ta. Eu nu exist. Poate acum descoperi şi tu asta; vei suferi mai târziu, fără îndoială; vei uita; orice vei face, de vei acoperi pereţii cu feţele noastre, trăsăturile noastre se vor şterge treptat. Podurile sunt lucruri frumoase, dacă durează; totul e trecător. Eşti în stare să ridici o pasarelă de piatră, dar nu ştii să te laşi în voia braţelor care te aşteaptă.

Timpul va vindeca toate astea, cine ştie? Destinul, răbdarea, voinţa. Nu va rămâne nimic din trecerea ta pe aici. Urme, indicii, o construcţie. Ca ţara mea dispărută, acolo jos, de cealaltă parte a mării. Nu mai trăieşte decât în poveşti şi în cei ce le duc mai departe. Vor mai trebui să vorbească mult despre bătălii pierdute, regi uitaţi, animale dispărute. Despre ce a fost, despre ce ar fi putut fi pentru ca totul să existe din nou. Această graniţă pe care o trasezi când te întorci, ca o linie trasă cu un băţ în nisip, va fi ştearsă-ntr-o zi; atunci tu însuţi

îți vei da voie să ajungi în prezent, chiar dacă asta va însemna moartea.

Într-o zi te vei întoarce.

Michelangelo a privit-o mult timp pe tânăra femeie adormită lângă el. O umbră poleită; licărul lumânării îi luminează pulpa, coapsa, mâna închisă ca și cum ar vrea să țină somnul sau altceva, de neatins; pielea ei e întunecată, Michelangelo își trece ușor degetul peste brațul ei, urcă până la încheietura umărului.

Nu știe nimic despre ea; s-a lăsat fermecat de această voce epuizată, apoi a privit-o adormind în timp ce focul de Sfântul Ioan murea și astfel scotea la iveală nenumăratele stele de pe cerul nopții din grădină.

Trei cuvinte spaniole i se rotesc în minte ca o melodie.

Reyes, batallas, elefantes.
Battaglie, re, elefanti.

Le va consemna în carnet, așa cum un copil își păzește feroce comoara de pietricele prețioase.

Mesihi l-a însoţit pe Arslan până la poarta caravanseraiului. Beţi, florentinii au plecat la culcare; doar servitorii lui Maringhi mai robotesc prin curte şi şterg ultimele urme ale banchetului.

Mesihi priveşte focul care se stinge puţin câte puţin, tristeţea care-l acoperă cu cenuşă.

Presimte că-l va pierde pe Michelangelo pentru totdeauna.

Suspectul de Arslan e un spion ciudat, în acelaşi timp agent al Veneţiei şi om al sultanului; navighează între unii şi ceilalţi, oferindu-şi serviciile suspecte de cele două părţi ale mării.

Şi aici există conspiraţii şi jocuri de palat; invidioşi, intriganţi gata de orice pentru a-l discredita pe Ali Paşa în ochii lui Baiazid, pentru a împiedica ridicarea acestui pod păgân, operă a unui necredincios, pentru a-l arunca pe ministru în dizgraţie printr-un scandal.

Michelangelo nu bănuieşte nimic din toate astea.

Mesihi ştie că Arslan e un dinte în această roată de maşinaţiuni; nu poate să facă nimic împotriva lui, mai ales că, în schimbul unui fief în Bosnia, Arslan îi va

dezvălui sursa complotului. Mesihi a oferit tot ce are pentru această informație.

Acum se simte singur și descurajat; știe ce are de făcut.

Va trebui să-l îndepărteze pe cel pe care-l iubește, pentru a-l proteja.

Să-l smulgă de lângă ucigașa andaluză.

Să-i organizeze fuga, să-i ascundă plecarea și să-i spună adio.

Va trebui să te ucid. Tu nu știi asta. Nu ai putea nici măcar să crezi, dacă ți-aș spune. Nu dorm; aștept să ațipești, apoi voi lua pumnalul negru de pe masa ta și te voi spinteca. Nu e în ciuda a nimic. E așa, pur și simplu. Nu am de ales. Tot timpul există o alegere. Aș putea renunța acum; să renunț la bani și să înfrunt amenințările; dacă nu te ucid, mă vor găsi înecată de cealaltă parte a Bosforului sau strangulată în camera mea cu un cordon de mătase. Pot să visez. Aș fi putut să-mi imaginez o fugă în noapte, cu tine sau cu un altul; am amânat momentul cât am putut.

Nu știu dacă voi reuși.

Va trebui să adun toată ura pe care o resimt față de tine și ai tăi, iar eu nu vă urăsc. Sau nu mult. Va trebui să convoc forțele trecutului, să-mi imaginez că-mi răzbun tatăl, că-mi răzbun țara pierdută, că-i răzbun pe ai mei, cei răspândiți în toate zările, pierduți pe țărmurile mării.

Știu că nu ai nicio legătură cu toate astea.

Sunt forțe care ne atrag și ne manipulează în întuneric; ne opunem. Eu m-am opus. Poate că ultima barieră va fi frica, amintirea mâinii tale care mă mângâie ușor, de parcă ar descoperi trunchiul unui arbore necunoscut.

Nu mă dorești, și totuși ești tandru.

Nu voi reuşi. Nu am durerea pătimaşă a vizirului care îşi trădează amantul; nu am nici furia geloasă a sultanului care-l ucide.

Am ţinut o armă în mână o singură dată, o singură şi oribilă dată, şi am tremurat un an întreg din pricina ei.

Până şi soldaţii au nevoie de urletele şi hărmălaia bătăliei pentru a-şi găsi curajul.

Aş putea să-ţi explic de ce mi s-a încredinţat această sarcină, din ce întâmplare s-a ajuns aici; să-ţi vorbesc despre numeroşii tăi duşmani, despre mine, despre viaţa mea, dar nu s-ar schimba nimic. Puternicii de care te agăţi ţi-au şi mi-au decis soarta. Dacă mi-ai fi dăruit nebunia iubirii, dacă aş fi ştiut să te seduc, poate că atunci am fi putut să ne salvăm amândoi.

Am vrut să te iubesc, ca să nu fiu nevoită să te ucid.

Ai adormit.

Trebuie să încheiem.

Din fericire, în penumbră abia dacă-ţi voi ghici faţa; va fi mai simplu; lama e atât de perfectă, încât îţi va tăia gâtul fără niciun efort, împiedicându-te să ţipi; vei simţi un râu cald pe piept, te vei sufoca fără să înţelegi nimic şi puterile te vor părăsi.

Judith a făcut asta cândva pentru a-şi salva poporul. Eu nu am un popor de salvat, nici măcar nu am o bătrână care să ţină un sac ca să-ţi fure capul; sunt singură şi mi-e frică.

Lama asta e mai grea ca un iatagan de ienicer; cântăreşte cât vieţile noastre puse la un loc.

Voi rămâne cu pumnalul în mână până la sfârşitul timpului, în picioare în noapte, fără să îndrăznesc nici să plec, nici să te lovesc.

Michelangelo e trezit de un țipăt, o luptă în beznă; îi e frică, se rostogolește jos din pat fără să înțeleagă; un strigăt de ajutor, lovituri confuze în podea; vrea lumină, înțelege că e strigat.

Cu greu, se ridică.

Pe podea zace un corp însângerat de femeie.

Mesihi e în picioare, privește turbat, e sălbatic și palid în același timp.

Încă ține în mână pumnalul negru al lui Aldobrandini, care a intrat atât de ușor în carnea cântăreței.

Michelangelo rămâne interzis câteva secunde. Nu-și poate lua privirea de la corpul gol, alungit pe podea: sub gât se întinde o pată neagră; fața, alături, pe jumătate acoperită de părul în dezordine, e de o paloare lunară; pare agitată de o ultimă mișcare care nu mai e mișcare, o tresărire cel mult.

Servitorii cu făclii stau uimiți în pragul ușii, surprinși atât de frumusețea corpului gol al femeii, cât și de violența scenei.

Sculptorul se apleacă spre cea ale cărei forme le descoperă în lumină. Nu cutează să o atingă.

Se întoarce spre Mesihi.

Brusc, se năpustește urlând asupra lui; îl lovește cu pumnul în față, năucindu-l pe jumătate; din reflex, Mesihi ridică pumnalul pentru a se proteja și-l rănește pe Michelangelo la braț; cu pielea insensibilă, Michelangelo lovește din nou, îi prinde mâna și răsucește; răsucește, e puternic; e puternic și rănit și, dacă servitorii lui Maringhi nu ar fi intervenit să-l țină, nu doar că i-ar fi rupt oasele, dar, odată ce ar fi avut pumnalul, cu siguranță l-ar fi ucis pe poet cu o mie de lovituri furioase.

Michelangelo e prea surprins şi slăbit, prea rănit ca să plângă. L-a lăsat pe Manuel să-i panseze braţul; pumnalul i-a deschis o plagă urâtă şi dreaptă pe biceps. A mângâiat o ultimă dată, pe ascuns, părul cântăreţei cu corpul rece ca marmura; a evitat să-i privească faţa, ochii închişi.

Apoi cadavrul a dispărut.

Michelangelo a rămas aşezat mult timp pe pat, cu inima bătându-i nebuneşte, încercând să înţeleagă; apoi a înţeles.

A înţeles groaznica răzbunare a lui Mesihi, gelozia lui atroce; şi-l imaginează pe poet acţionând cu sânge-rece în întuneric şi tremură.

A preferat să o ucidă pe tânără, pentru ca ea să nu i-l ia pe Michelangelo.

Sculptorul tremură de furie şi durere.

Îi vor trebui luni întregi pentru a-şi regăsi somnul.

Mesihi a hotărât să tacă.

A fugit în noapte, rănit și el, cu mâna zvâcnind de durere; a fumat opiu, a băut până a vomitat; nimic nu l-a vindecat. Revede imaginea acelui corp în picioare în întuneric, cu arma în mână; își amintește că s-a aruncat spre el, că s-a luptat; ea țipa, se zbătea; apoi nu s-a mai zbătut, când el avea pumnalul; chiar dacă a încercat să înțeleagă ce s-a întâmplat până s-a izbit cu capul de toți pereții, cum a simțit atingerea unui sân pe gât, tânăra femeie suspinând și îndoindu-se, apoi căzând, lovită de moarte.

I se pare că ea s-a aruncat în lamă.

Nu va ști niciodată nimic despre asta.

Mesihi e beat fără să fie beat.

Tremură; în singurătatea lui, plânge; se înfășoară într-o pelerină de lână închisă la culoare, pavăză fragilă împotriva lumii, până la ziuă.

Buonarroto,

Nu am timp să-ți răspund la epistolă, căci e noapte; și chiar când voi putea, nu îți voi putea da un răspuns ferm, pentru că nu văd sfârșitul treburilor mele aici. Voi fi alături de voi în curând și atunci voi face tot ce pot pentru voi, așa cum am făcut și până acum. Eu mă simt mai rău ca niciodată, rănit și cuprins de o mare oboseală; totuși, am răbdarea de a mă strădui să-mi atinge țelul. Puteți, deci, să aveți puțină răbdare, pentru că sunteți într-o stare de zece mii de ori mai bună decât a mea.

Al tău, Michelagnolo

Mesihi ești tu.

Și-a sacrificat iubirea o ultimă dată, fără să spere nimic în schimb.

L-a apărat pe acest franc în fața dușmanului, l-a salvat, iată ce contează pentru el; cu atât mai rău dacă, salvându-l, l-a pierdut pentru totdeauna.

Îl va uita, cine știe, în tavernele din Tahtakale, în brațele efebilor și ale dansatoarelor cu ochii de hurii, care vor veni să-i maseze coapsele; în frumusețea poeziei și a caligrafiei.

Plânge des; doar sosirea nopții și a dezmățului îi aduce un pic de alinare.

Patru cămăşi de lână, dintre care una ruptă şi pătată cu sânge, două dubluri de flanelă, un surtuc din acelaşi material, trei pene şi tot atâtea călimări de cerneală, o oglindă zgâriată, patru foi acoperite cu desene, alte două cu scrieri, trei perechi de şosete, un compas, sepii într-o sticluţă de plumb, un etui de argint cu săruri în el, un timpan din acelaşi metal, iată inventarul precis al lucrurilor care vor fi găsite în camera lui Michelangelo după plecare, metodic consemnat de scribii otomani.

Părăseşte oraşul Constantinopol în secret. Urmărit de prezenţa morţii, prizonier al amintirii unei iubiri pe care nu a ştiut să o dăruiască până când nu a fost prea târziu, trădat, crede el, de gelozia lui Mesihi, înşelat de cei puternici, presat de fraţii săi şi de perspectiva de a se repune în slujba Papei, fuge, aşa cum a fugit şi din Roma cu trei luni înainte, rănit, sfâşiat, frânt.

Părăseşte Istanbulul fără un sfanţ în buzunar.

Mesihi nu a mai venit la Maringhi.

Michelangelo a şovăit să-l cheme; nu s-a putut hotărî.

Şi-a organizat fuga cu Manuel; ignoră că, de departe, Arslan a făcut aranjamentele, a găsit ambarcaţiunea

veneţiană care-l va lăsa la Ascona, a plătit mare parte din preţul călătoriei.

Scapă de artistul stânjenitor, pierdut între cele două maluri.

În noaptea plecării, pe cheiul de la baza meterezelor, divinul Michelangelo nu e decât un corp rănit şi speriat, învelit într-un caftan negru, care se grăbeşte să vadă pânzele ridicate, se grăbeşte să regăsească Florenţa.

La câteva sute de metri sub ei, în amonte, se ridică forma neagră a eşafodajului de la culeea podului pe care Michelangelo nu-l va vedea.

Îl îmbrăţişează îndelung pe Manuel, ca şi cum un altul ar fi fost în locul lui, apoi urcă la bord. Resimte o durere surdă în gât, o atribuie rănii; ochii i se umplu de lacrimi.

Singurul obiect pe care l-a adus cu el e carnetul în care notează câteva ultime cuvinte în timp ce corabia trece de Serai.

A apărea, a miji, a fulgera.

A smălţui, a scânteia, a se stinge.

Ascuns de ambarcațiuni, Mesihi s-a întors repede. Nu mai vrea să privească, nu mai e nimic de văzut: vâsle întunecate care lovesc valurile neclare, o velă pătrată, a cărei albeață nu reușește să destrame noaptea.

Se va pierde pe străzile orașului, în hrubele din Tahtakale; ca unică amintire de la Michelangelo păstrează desenul unui elefant și, mai ales, într-un pliu al hainei, pumnalul negru, aurit, care acum îi arde pântecele ca și cum ar fi înroșit în foc.

EPILOG

Pe 14 septembrie 1509, chiar când Michelangelo demarează șantierul Capelei Sixtine, un groaznic cutremur zguduie orașul Istanbul. Cronicarii descriu minuțios îngrozitoarele distrugeri: o sută nouă moschei și o mie șaptezeci de case sunt făcute una cu pământul; câteva mii de bărbați, femei și copii pier îngropați sub dărâmături. Se povestește că doar în casa vizirului Mustafa Pașa mor trei sute de cavaleri, cu cei trei sute de cai ai lor. Zidurile cetății se prăbușesc parțial pe partea cu marea și integral pe partea dinspre uscat; azilul de săraci și o mare parte din complexul moscheii lui Baiazid sunt distruse. Stratul de gips care acoperă mozaicurile bizantine din bazilica Sfânta Sofia cade, scoțând la iveală portretele evangheliștilor care ocrotesc atât de bine bisericile, spun creștinii, încât niciuna nu e atinsă.

În orice caz, sfinții nu se îngrijesc de podul lui Michelangelo, din care deja au fost ridicate pilele, culeea și primele arce; zguduită, construcția se

prăbuşeşte; resturile sale vor fi duse pe Bosfor de apele pe care seismul le-a înfuriat şi nu se va mai vorbi despre el.

Doi ani mai târziu, pe 5 august 1511, în timp ce Michelangelo, cu spatele îndoit, încă se chinuiește pe schelăria Capelei Sixtine, Ali Pașa moare. Primul mare vizir a fost ucis în luptă, călare, în mijlocul ienicerilor săi, nimerit exact în gât de săgeata unuia dintre șiiții din est, tekkeșii, a căror răscoală încerca să o înăbușe. Se povestește că va fi fiind răzbunat într-un mod oribil de Ismail, noul rege al Persiei, care căuta astfel să se împace cu atât de puternicul său vecin, după ce folosise revoltele pentru a-și consolida puterea; capturați, asasinii marelui vizir vor fi aruncați într-un cazan cu apă clocotită. Vor urla mult, se spune, înainte de a muri prin după ce au fost fierți și înainte de a fi mâncați de gardienii lor.

Această teribilă răzbunare nu va schimba nimic pentru Mesihi. Poetul rămas singur, bețiv și fără protector, se va stinge chiar înainte de realizarea boltei atât de celebre, pe care Dumnezeu îi dă viață acelui Adam care seamănă atât de mult la față cu poetul turc.

Două degete întinse care nu se ating.

Mesihi va muri la apusul soarelui, într-o seară de iulie a anului 1512, singur și sărac, după ce căutase în van un nou mecena; se cunoaște unul dintre ultimele sale cuplete:

Dumnezeule, nu mă trimite în mormânt
Înainte ca trunchiul meu să fi mângâiat gâtul prietenului meu.

Poate pentru că era sterp și asasin fără voie sau pur și simplu pentru că rugăciunea lui era indecentă, nu va fi iertat; se va stinge într-un horcăit lipsit de orice poezie, un suflu hârâit, repede acoperit de chemarea la rugăciunea de seară, care deja se auzea din nenumărate minarete.

Sultanului Baiazid numit al II-lea îi plăceau podurile.

Dintre toate operele de artă pe care le-a ridicat în cele douăzeci şi patru de provincii din Asia şi cele treizeci şi patru din Europa care compuneau pe atunci imperiul său, enumerăm: un pod de nouă arce pe Kizil-Ermak, la Osmangik; unul de paisprezece arce peste Sakaria; unul de nouăsprezece arce peste Hermos, la Sarukan; unul de şase peste Kabur, un altul de opt pe Valta, în Armenia; de opt arce scurte şi solide pentru a face să treacă armata aproape de Edirne, fără a mai socoti toate podurile din lemn aruncate la întâmplare peste cursurile de ape de mai mică importanţă întâlnite de ienicerii sau administratorii săi.

Muri imediat după ce abdică în favoarea fiului său Selim, în 1512, în drum spre Dimetoka, locul său de baştină, în care nu va fi ajuns niciodată; otrava administrată de un zbir al lui Selim sau celelalte veninuri care sunt tristeţea şi melancolia i-au făcut dreptate celui care visase să aibă o operă semnată de Leonardo da Vinci sau de Michelangelo Buonarroti la Istanbul: îşi dădu sufletul în apropierea satului Aya, se spune, sub baldachinul său roşu cu auriu, aproape de piciorul unui mic pod de pe drumul către Adrianopol, la umbra căruia îl aşezaseră.

La mult timp după aceea, în februarie 1564, e rândul lui Michelangelo să se pregătească de plecare.

Douăzeci și șapte de statui mari din marmură, sute de metri pătrați de fresce, o capelă, o biserică, domul celui mai celebru templu al lumii catolice, mai multe palate, o piață în Roma, fortificații la Florența, trei sute de poeme, sonete și madrigale, tot pe atâtea desene și studii, un nume asociat pentru totdeauna Artei, Frumuseții și Geniului: iată, printre altele, ceea ce Michelangelo se va fi nevoit să lase în urma lui cu câteva zile înainte de a optzeci și noua sa aniversare, la șaizeci de ani de la călătoria sa la Constantinopol. Moare bogat, cu visul împlinit: i-a redat familiei sale gloria și averea pierdute. Speră să-l vadă pe Dumnezeu, îl va vedea fără îndoială, căci crede.

Între timp a scris sonete de dragoste, chiar dacă nu a cunoscut-o, dedicate amintirii unei meșe de păr mort.

Mângâie adeseoricicatricea albită de pe braț și se gândește la prietenul pierdut.

Din Istanbul păstrează o vagă lumină, o dulceață subtilă amestecată cu amărăciune, o muzică îndepărtată, forme grațioase, plăceri erodate de timp, durerea violenței, a pierderii: abandonul mâinilor pe care viața nu l-a lăsat să le ia, fețe pe care nu le va mai mângâia niciodată, poduri care încă nu au fost înălțate.

NOTĂ

Citatul inițial, în care este vorba despre regi și elefanți, îi aparține lui Kipling și se găsește în introducerea la *Life's Handicap* (1891). Cât despre povestea care ne interesează aici, iată ce poate fi identificat cu ușurință:

Invitația sultanului e relatată de Ascanio Condivi (biograf și prieten al lui Michelangelo) și e menționată de asemenea de Giorgio Vasari. Desenul lui Leonardo da Vinci pentru un pod peste Cornul de Aur există în realitate și e păstrat în Muzeul de Știință din Milano.

Scrisorile lui Michelangelo citate aici, către fratele său Buonarroto și către Sangallo, sunt autentice, le-am tradus după *Corteggio*. Planurile bazilicii Sfânta Sofia pe care Michelangelo i le-a trimis lui Sangallo se găsesc la Biblioteca Apostolică a Vaticanului, în *Codexul Barberini*.

Schița *Proiect al unui pod peste Cornul de Aur* atribuită lui Michelangelo a fost recent descoperită în arhivele otomane, ca și inventarul obiectelor abandonate în camera lui. Anecdota lui Dinocrate apare la Vitruviu, la începutul cărții a II-a din *Despre arhitectură*.

Istoria sultanului şi cea a vizirului andaluz corespund unui episod din biografia romanţată a lui Al-Mu'Tamid, ultimul prinţ al taifei Seviliei.

Pumnalul din oţel negru incrustat cu aur e expus într-o vitrină a Tezaurului de la Top Kapı.

Biografia lui Mesihi din Pristina, zis *sarengizul*, figurează în toate istoriile literaturii otomane, dar în special o găsim la Gibb, tomul doisprezece; la fel putem spune şi despre citatele din poeme reproduse aici.

Viaţa lui Baiazid al II-lea, a vizirului său Ali Paşa şi a pajului genovez Menavino, Falachi al meu, sunt documentate pe larg în cronici contemporane sau ulterioare.

Cutremurul care va fi lovit Istanbulul în 1509 este din nefericire real, ca şi distrugerile pe care le-a provocat.

Despre restul nu se ştie nimic.